

Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika

Jaarverslag 2003

Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika

Jaarverslag 2003

Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika

Prins Hendrikkade 33
Postbus 10707
1001 ES Amsterdam
Telefoon: +31 (0)20 520 62 10
Fax: +31 (0)20 520 62 49
E-mail: niza@niza.nl
www.niza.nl

Donaties en abonnementen: giro 26655
Overige betalingen: giro 600657

Colofon

Redactie en productie: Berendien Bos
Vormgeving: Frank Langedijk BNO, Almere
Druk: Drukkerij Raddraaier, Amsterdam
Uitgave: © Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika, 2004

ISBN: 90-805876-3-X

Foto omslag en p. 60: Hanneke de Vries ©

Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika

NiZA's missie

Het Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika verklaart zich, als politiek onafhankelijke organisatie, solidair met de 'gewone' mensen in zuidelijk Afrika. NiZA wil hen in staat stellen armoede, onrecht en ongelijkheid op een structurele wijze te bestrijden. Dit doet NiZA primair door zich aan te sluiten bij organisaties van mensen in zuidelijk Afrika die zich inzetten voor vrijheid van meningsuiting, vrije media, mensenrechten, vredesopbouw en economische rechtvaardigheid. Met en namens hen werkt NiZA aan de versterking van deze organisaties en beleidsbeïnvloeding in het Zuiden en het Noorden.

NiZA werkt daarnaast aan betrokkenheid van de Nederlanders bij zuidelijk Afrika door het verzamelen en verspreiden van documentatie en informatie en door voorlichting aan pers en publiek.

NiZA ontstond in 1997 uit een fusie van de Anti-Apartheids-beweging Nederland (op dat moment al omgevormd tot Instituut voor Zuidelijk Afrika), het Komitee Zuidelijk Afrika en de Eduardo Mondlane Stichting. Hiermee kan NiZA bogen op een verleden van ruim veertig jaar steun aan bevrijdingsbewegingen en diverse andere maatschappelijke groepen in zuidelijk Afrika. Nog steeds profileert NiZA zich als *solidariteitsorganisatie* in plaats van een meer traditionele donororganisatie. NiZA werd in het verleden gesteund door een brede groep uit de Nederlandse bevolking, waarvan ook nu nog velen NiZA als donateur steunen. Beide elementen (een uitgebreid **partnernetwerk** in zuidelijk Afrika en een groot **draagvlak** in Nederland) zijn nog steeds kernpunten in NiZA's bestaan.

NiZA richt zich in beginsel op de volgende twaalf landen van de Southern Africa Development Community: Angola, Botswana, de Democratische Republiek Congo, Lesotho, Namibië, Malawi, Mozambique, Swaziland, Tanzania, Zambia, Zimbabwe en Zuid-Afrika.

NiZA's maatschappelijk verslag 2003 is beschikbaar via www.niza.nl/jaarverslag of gratis op te vragen: (020) 520 62 10 of e-mail niza@niza.nl

Angola
Botswana
DR Congo
Lesotho
Malawi
Mozambique
Namibië
Swaziland
Tanzania
Zambia
Zimbabwe
Zuid-Afrika

Inhoud

Voorwoord 6

1 PROGRAMMA'S 8

- Inleiding 9
- Programma Media en Vrijheid van Meningsuiting 11
- Programma Mensenrechten en Vredesopbouw 15
- Programma Economie 19
 - Fatal Transactions* 20
- MoçambiQactual 23
- Angola Projectgroep 24

2 COMMUNICATIE EN VOORLICHTING 26

- Inleiding 27
 - Levend Jaarboek Zuidelijk Afrika* 29
 - Mandela-lezing* 30
- Bibliotheek en Documentatiecentrum (Bidoc) 32
- Zuidelijk Afrika Magazine 33

3 SAMENWERKING 34

- Inleiding 35
- Zimbabwe Watch 35
- Stedenband Amsterdam-Beira 37
- SANPAD 39

4 ORGANISATIE 40

5 FINANCIEEL VERSLAG 44

- Financiële verantwoording 45
- Balans 49
- Staat van baten en lasten 50
- Accountantsverklaring 52
- Begroting 2004 53

BIJLAGEN 55

- Medewerkers 56
- Externe relaties 57
- NiZA in de media 58
- Afkorting 59

'Er waait een nieuwe wind door Afrika. Die wind komt uit het Zuiden. Hij stak op toen Nelson Mandela uit de gevangenis kwam. Hij wint aan kracht door NePAD. In Cancún droeg hij bij aan de storm die de WTO deed schudden. Er zijn nieuwe partnerschappen nodig om het multilaterale stelsel te hervormen, maar ook om aids met nog meer agressie te lijf te gaan, en voor groei en eerlijke handel. Maar ook, en niet in de laatste plaats, om meer mensen te betrekken bij ontwikkelings-samenwerking. Dat moet de overheid ook stimuleren. Juist door zelf een stapje terug te doen en te zoeken naar partners en complementariteit. Organisaties als NiZA kunnen daarin een rol spelen...'

Dat waren de opvallende woorden van de minister voor ontwikkelingssamenwerking, mevrouw Agnes van Ardenne, bij de opening van NiZA's jaarlijks terugkerende Levend Jaarboek Zuidelijk Afrika, eind september in Felix Meritis te Amsterdam. De minister was zeer uitgesproken. Ze was positief over het groeiend zelfbewustzijn van landen uit het Zuiden tijdens de WTO-top in Cancún en pleitte voor toegang tot Europese markten voor de suikerboeren uit Afrika. Ook prees ze het nieuwe leiderschap in het relatief rustige zuidelijk Afrika, met uitzondering natuurlijk van dictator Mugabe in Zimbabwe.

De minister is ook een warm voorstander van 'eigen verantwoordelijkheid', de twee magische woorden die bijna alle ministers van het huidige kabinet te pas en te onpas gebruiken. NiZA hanteert al jaren als uitgangspunt dat duurzame ontwikkeling begint bij het nemen van de eigen verantwoordelijkheid. Zowel in het Zuiden als in het Noorden. Maar daarvoor zijn twee zaken essentieel: mensen en organisaties moeten *de ruimte krijgen* en *in staat zijn* om daadwerkelijk hun eigen verantwoordelijkheid te kunnen nemen.

'Eigen verantwoordelijkheid' is niet gelijk aan 'zoek het zelf maar uit'. Daarom kan het afbouwen van de (niet officiële, maar wel omvangrijke) steun aan Angola door dezelfde minister niet op onze instemming rekenen. En daarom kiest NiZA ervoor om samen met vele enthousiaste en kundige mensen en organisaties uit zuidelijk Afrika verder te bouwen aan democratie. Voor een volwassen democratie is een krachtige, onafhankelijke 'civil society' cruciaal, tezamen met kritisch engagement, dialoog, onafhankelijke media, vrije verkiezingen, respect voor mensenrechten en eerlijke economische verhoudingen. Dat laatste kan pas echt bereikt worden als er ook in het Noorden wat in het denken (en doen!) van mensen verandert.

Er is een groeiend cynisme over de effectiviteit van ontwikkelings-samenwerking. Het meten van resultaten is natuurlijk belangrijk, maar ontwikkelingssamenwerking alléén helpt de armoede niet de wereld uit. Daartoe zijn fundamentele wijzingen in de (economische) machtsverhoudingen in de wereld veel effectiever. Dat weten we al decennia, maar we zijn zo moeizaam bereid

iets van onze welvaart in te leveren voor die miljarden mensen in het Zuiden die óók een menswaardig bestaan wensen. En daarom blijft ontwikkelingssamenwerking keihard nodig. Twee miljoen mensen in Burkina Faso zijn afhankelijk van katoen én leven ver onder een bestaansminimum. Zo lang – om de hand eens niet in eigen boezem te steken – Amerika aan nog geen dertigduizend eigen katoenboeren meer subsidie geeft dan 1,6 maal het Bruto Nationaal Produkt van Burkina Faso, is er iets grondig mis.

Terug naar zuidelijk Afrika. Afrika's rivieren, zeeën en landen zijn rijk aan grondstoffen als goud, diamanten, olie, coltan en hout. Westerse bedrijven en een kleine Afrikaanse elite profiteren hiervan, kopen regeringen om, buiten werknemers uit, negeren milieuregels en maken corruptie tot norm. Het is deze ongelijkheid die ons drijft. NiZA publiceert onderzoeksrapporten, steunt lokale lobbyorganisaties en voert campagne in Den Haag en Brussel. Steeds vaker zijn mensen en organisaties in Afrika in staat zélf lobby en campagne te voeren, maar juist ook in het Noorden moeten we hard werken om het grenzeloze materialisme en eigenbelang tegen te gaan. Waar is de solidariteit met armen in de wereld gebleven?

De positieve ontwikkeling die de minister zag in Cancún heeft ook een keerzijde. Ik ben het afgelopen jaar veel in zuidelijk Afrika geweest en het is niet moeilijk om bij politici, organisaties, journalisten, wetenschappers en mensen 'op straat' een groeiende frustratie waar te nemen. Frustratie over Bush' strijd tegen het terrorisme die een excuus is voor ongelimiteerd machtsmisbruik, over de eenzijdige politieke en media-aandacht voor Irak, over de constante vernedering van volkeren in het Zuiden door internationale handelsorganisaties. In het verzet tegen de noordelijke arrogantie groeit het zuidelijke zelfvertrouwen, maar wél met een sluimerende ondergrond van tegengeweld. Schurken als Mugabe maken van dat sentiment handig misbruik. Het is hoog tijd om dat gevaar te onderkennen en daadwerkelijk te investeren in het Zuiden. Niet alleen met ontwikkelingsgeld, maar juist ook door eerlijke kansen te bieden aan de Afrikaanse economie en door solidariteit in plaats van superioriteit.

Peter Hermes

Ontwikkelingssamenwerking blijft voorlopig hard nodig. De minister praat over partnerschappen. Dat is mooi, maar organisaties als NiZA moeten niet verworden tot onderaannemer. Noch de overheid, noch maatschappelijke organisaties, noch het bedrijfsleven hebben de wijsheid in pacht, niet hier en niet in het Zuiden. Juist in het open debat tussen al deze actoren kunnen we echt werken aan duurzame vooruitgang. NiZA blijft zich ervoor inzetten dat in dit debat de stem uit het Zuiden luid en duidelijk te horen is.

Peter Hermes
Algemeen directeur

Programma's

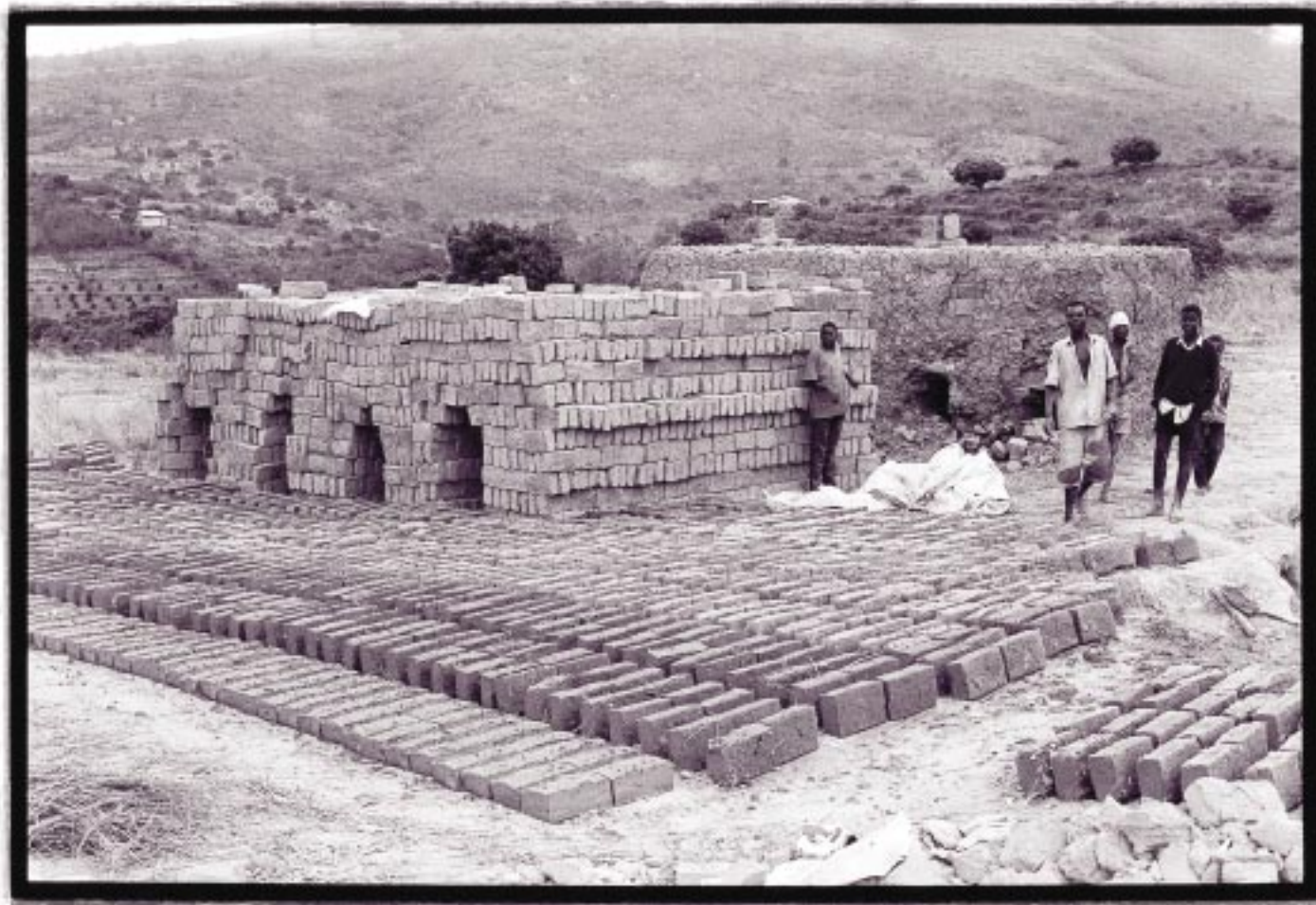

FOTO: HANNEKE DE VRIES ©

Inleiding

NiZA werkt in zuidelijk Afrika op het terrein van onafhankelijke media, mensenrechten en economische rechtvaardigheid; kortom NiZA werkt aan de ondersteuning van democratische processen in de samenleving.

Er is veel bereikt het afgelopen jaar. Het jaar 2003 was voor alledrie programma-afdelingen het jaar van de interne groei, die pas in 2004 volledig wordt omgezet in groei van de bestedingen in zuidelijk Afrika. Met name de ontwikkeling en goedkeuring van een sectorplan voor het Mensenrechtenprogramma duurde langer dan verwacht. Daarentegen komen de sectorplannen voor het Economieprogramma sneller op gang. Tot slot zijn interne werkgroepen voor Angola en Mozambique opgericht om de samenwerking tussen de drie programma-afdelingen te bevorderen.

GROEI EN CONSOLIDATIE

Voor het Mediaprogramma was 2003 het jaar van de consolidatie: door de aanstelling van twee nieuwe medewerkers is een hechtere samenwerking met partnerorganisaties ontstaan. Elk van de vier programmamedewerkers heeft nu de zorg voor ongeveer elf partnerorganisaties. Zij werken met hun partners aan meerjarenplannen voor elke partner, waardoor het oude systeem van halfjaarlijkse projectrondes kan komen te vervallen. Daarnaast levert het Mediaprogramma een bijdrage aan het versterken van de samenwerking tussen partners, bijvoorbeeld in Zimbabwe. Ook is meer tijd beschikbaar gekomen voor uitwisseling tussen jonge journalisten in Nederland en zuidelijk Afrika.

Het Mensenrechtenprogramma voltooide een sectorplan voor capaciteitsontwikkeling met twintig partners, inclusief uitgewerkte meerjarenplannen voor elk van hen. Begin 2004 heeft PSO dit vierjarenplan (1,2 miljoen euro per jaar) goedgekeurd.

Het Economieprogramma is nog volop in ontwikkeling. De focus lag in 2003 op het (economisch) ontwikkelingsplan voor Afrika, NePAD, en op maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) in de grondstoffensector. Diverse bijeenkomsten en werkbezoeken in zuidelijk Afrika hebben geleid tot vaste samenwerkings-

overeenkomsten met 22 organisaties (NePAD) en contacten met ongeveer veertig potentiële partners (MVO). De Fatal Transactions-campagne is geïntegreerd in het MVO-onderdeel van het programma, zodat de campagne in het Noorden nu gekoppeld is aan een stevige partnerbasis in het Zuiden.

KWALITEIT

In 2003 heeft NiZA een begin gemaakt met de ontwikkeling van een nieuw systeem om de kwaliteit van het werk dat NiZA in zuidelijk Afrika ondersteunt, te meten. Tot nu is de praktijk vooral dat noordelijke donoren zuidelijke organisaties evalueren. Ontvangende organisaties zijn dus meer gewend om geëvalueerd te worden, dan om hun eigen kwaliteitseisen te stellen. Dat is funest voor een gelijkwaardige verhouding en een zelfstandig kwaliteitsbesef. 'Ontwikkeling' van Afrikaanse partnerorganisaties moet volgens NiZA ook inhouden dat zij hun eigen kwaliteit gaan toetsen en verbeteren.

NiZA werkt daarom met haar partners aan de ontwikkeling van een fundamenteel ander kwaliteitssysteem. Hierbij onderzoeken NiZA's partnerorganisaties in Afrika doorlopend hun eigen kwaliteit, daarbij kritisch terzijde gestaan door onafhankelijke deskundigen zoals accountants en organisatieadviseurs. Zo kan NiZA uiteindelijk ook een oordeel vormen over de kwaliteit van haar eigen werk, gecontroleerd door externe deskundigen en de Afrikaanse partners. Dit betekent niet alleen een revolutie in evaluatie, maar kan ook een aanzienlijke geldbesparing opleveren ten opzichte van de huidige wildgroei aan evaluaties.

Dit is uiteraard een langdurig proces waarbij oude gewoontes moeten worden losgelaten en nieuwe vaardigheden moeten worden geleerd en toegepast. Onderzoek en een tweetal proefprojecten met diverse partners in het Mediaprogramma toonde in 2003 aan dat de wil er is bij NiZA's partnerorganisaties. Voor alledrie programma's is naar verwachting eind 2004 een evaluatiesysteem afgesproken.

De programma's in het kort

NiZA werkt in zuidelijk Afrika op het gebied van onafhankelijke media, mensenrechten en economische rechtvaardigheid ter bevordering van democratisering. NiZA is van oudsher gericht op de zelfredzaamheid van mensen en organisaties. Het thema 'media en vrijheid van meningsuiting' draagt hier op een heel directe manier aan bij. Goed geïnformeerde mensen zijn beter in staat keuzes te maken. Een verbeterde mensenrechtensituatie biedt mensen een sterkere positie ten opzichte van de machthebbers. Maar zelfredzaamheid dient geen doel wanneer de armoede blijft voortbestaan. Het Economie-programma werkt daarom aan de randvoorwaarden voor ontwikkeling.

NiZA voert haar activiteiten uit via zogenoemde programma's. Een programma is een samenhangend geheel van capaciteitsopbouw (versterking van organisaties en hun activiteiten), lobby, uitwisseling van kennis, informatie en ervaringen, en voorlichting.

Doelstellingen:

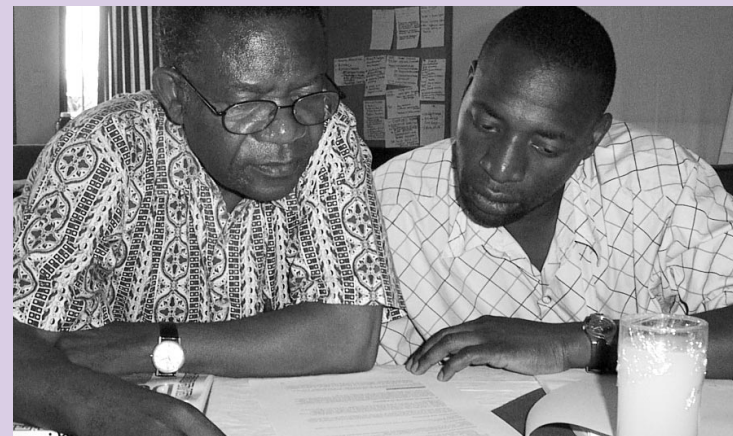
- *Programma Media en vrijheid van meningsuiting:* Bevordering van onafhankelijke, toegankelijke, kwalitatief goede en pluriforme media.
- *Programma Mensenrechten en vredesopbouw:* Bevordering van toegang tot recht en bevordering van vredesopbouw.

- *Programma Economie:* Bevordering van economische rechtvaardigheid, met bijzondere aandacht voor maatschappelijk verantwoord ondernemen, het ontwikkelingsplan NePAD, schulden en handelsrelaties tussen het Noorden en Zuiden.

Samenwerking met partners

De partnerorganisaties in het Zuiden vormen de basis voor het werk van NiZA. Te lang is het Noorden de baas geweest in ontwikkelingssamenwerking. In NiZA's visie kunnen we pas echt duurzame veranderingen bereiken wanneer het Zuiden het heft in handen neemt. Om dat te bereiken moeten partnerorganisaties niet alleen zelf aangeven wat ze willen, maar wil NiZA hen ook actief betrekken bij het ontwikkelen van NiZA's programmabeleid. Tot slot wil NiZA het bewaken en evalueren van voortgang en effectiviteit van de partneractiviteiten steeds meer overlaten aan de partners en aan onafhankelijke deskundigen, bij voorkeur uit het Zuiden.

NiZA komt voort uit de solidariteitsbeweging en gaat nog steeds náást de partners staan. We blijven zoeken naar samenwerkingsvormen die recht doen aan dat oude solidariteitsbegrip. Zeggenschap, gelijkwaardigheid en respect staan daarbij centraal.

Overleg over het sectorplan Mensenrechten en Vredesopbouw

FOTO: KARIN VAN DEN BELT ©

De gebeurtenissen in de media in zuidelijk Afrika werden in 2003 getekend door positieve zowel als negatieve ontwikkelingen. De opkomst van onafhankelijke mediaraden, de aanstelling van officiële omroepinstanties en de toename van het aantal coalities en forums die zich op nationaal niveau, in heel Afrika en internationaal inzetten voor mediarechten en de vrijheid van meningsuiting, waren een steun in de rug voor de vrije media en de vrijheid van meningsuiting. Intussen was er sprake van doorlopende wrijvingen met overheden, zelfcensuur, onderdrukkende mediawetten, een toenemend aantal aanklachten wegens smaad en ten slotte financiële kwetsbaarheid. Dit alles heeft de onafhankelijke media in Afrika verhinderd hun rol te spelen als hoeders van de democratie.

Tegen deze achtergrond verleende het Mediaprogramma van NiZA steun aan meer dan veertig media-organisaties in twaalf landen, voor een bedrag van rond de twee miljoen euro. Onder NiZA's partners vindt men behalve op nationaal en regionaal niveau werkende ngo's ook journalistennetwerken, opleidingsinstituten, radio- en videoproductiemaatschappijen en media, zowel in de commerciële als niet-commerciële sector. Het algemene doel van het werk van het Mediaprogramma is het stimuleren van de diversiteit en de toegang tot media, de vrijheid van meningsuiting, de kwaliteit van de journalistiek en de levensvatbaarheid van media in zuidelijk Afrika. De steun van NiZA omvatte onder meer het faciliteren van opleidingen en *coaching*, onderzoek, institutionele ontwikkeling, organisatieversterking, uitwisseling binnen de regio en met Nederland en daarnaast lobby en belangenbehartiging. Hieronder volgt een beschrijving van enige hoogtepunten van het werk van het Mediaprogramma in 2003.

INFORMATIE-UITWISSELING IN ANGOLA

Het einde van de Angolese burgeroorlog betekende voor het land niet dat er meer democratie of meer aandacht voor mediavrijheid was. In plaats daarvan staan de dagbladpers en de landelijke radio en televisie nog steeds in dienst van de staat en besteden ze dan ook geen aandacht aan de rampzalige levensomstandigheden in Angola. Met de eerste presidentsverkiezingen sinds de afloop van de burgeroorlog in het vooruitzicht, heeft NiZA in 2003 haar steun

in Angola vooral gericht op inspanningen die ter plaatse worden ondernomen om de media en de informatie-uitwisseling te versterken.

ICT voor verbeterde toegang tot informatie

In de eerste plaats steunde NiZA Angonet, een project van de Development Workshop in Luanda. Angonet stelt zich ten doel om, via verbeterde communicatie- en informatienetwerken, niet-commerciële maatschappelijke en ontwikkelingsorganisaties binnen Angola beter in staat te stellen hun informatie te verspreiden.

Angonet bevordert de uitwisseling van informatie via een website die ruimte biedt aan ngo's in Angola. In de stad Huambo, die in de oorlog bijna geheel is vernietigd, heeft Angonet een draadloze internetsatellietverbinding geïnstalleerd. Bijna vijftig organisaties en VN-kantoren in de stad zijn aangesloten op deze dienstverlening van Angonet. Zo beschikken zij vierentwintig uur per dag over een betrouwbare breedbandinternetverbinding. In 2003 verzorgde NiZA de opleiding van Angonet-technici op het gebied van draadloze technologie en ondersteunde NiZA de ontwikkeling van software ter verbetering van de functionaliteit van de Angonet-website.

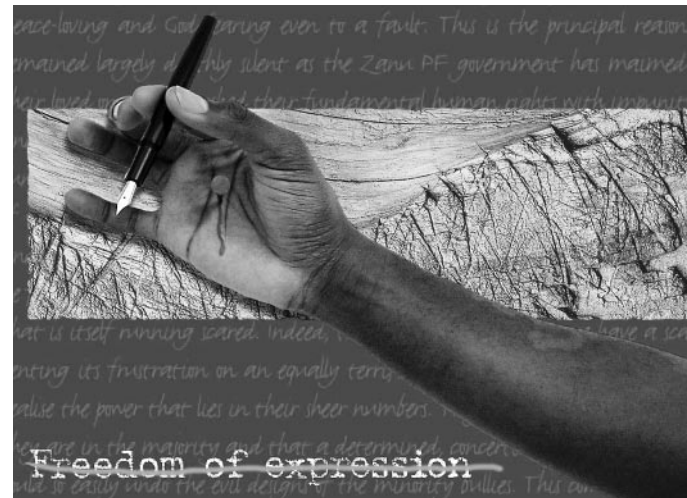

Schotelantenne van Radio Ecclesia

FOTO: CHRIS ARMSTRONG ©

Uitbreiding uitzendgebied van onafhankelijke radio

In de tweede plaats leverde NiZA ondersteuning – gericht op technische hulp en de opleiding van journalisten – aan het landelijke uitbreidingsproject van Radio Ecclésia. Radio Ecclésia, dat eigendom is van de katholieke kerk, is op dit moment nog steeds het enige betrouwbare onafhankelijke radiostation in de hoofdstad Luanda. Het doel van het uitbreidingsproject is de installatie van veertig FM-steunzenders, verspreid over alle zestien provincies van Angola. Hiermee kunnen de uitzendingen negentig procent van het Angolese grondgebied bestrijken. Verder zal ook een aantal provinciale radiostations worden opgezet, die lokale programma's gaan maken en die een netwerk zullen creëren voor de productie en uitwisseling van informatie tussen Radio Ecclésia in Luanda en verschillende provincies. Eind 2003, net op het moment dat Radio Ecclésia zich klaarmaakte voor proefuitzendingen in de provincie, beval de regering de plannen stil te leggen. Landelijke en internationale lobby om de Angolese regering zover te brengen dat zij instemt met de voortgang van het uitbreidingsproject is nu een eerste vereiste, wil het project slagen.

Vrijheid van meningsuiting aan het kruis genageld. NiZA's Media programma steunt organisaties in zuidelijk Afrika die zich inzetten voor vrijheid van meningsuiting en diversiteit, kwaliteit en duurzaamheid van de mediasector.

LOBBY

Belangenbehartiging voor Zimbabwe

De Zimbabweaanse regering onderscheidde zich in 2003 als de ergste schender van de persvrijheid in de regio, door de *Daily News*, het enige onafhankelijke dagblad van het land en bovendien het populairste, te sluiten, en door draconische en effectieve wetgeving in te voeren om de greep van de staat op de media, en op de verspreiding van informatie in het algemeen, te handhaven.

De zaak van de persvrijheid in Zimbabwe stond in 2003 centraal op een bijeenkomst van meerdere partners van het Media-programma. NiZA en de deelnemers aan de bijeenkomst spraken zich uit voor een betere coördinatie van de nationale en internationale activiteiten ter verbetering van de persvrijheid in Zimbabwe, om zo een groter resultaat te kunnen bereiken. Hieruit kwam een vervolgbijeenkomst voort, georganiseerd door het Media Monitoring Project Zimbabwe (MMPZ) en gefinancierd door NiZA, onder de titel 'Let the People Speak: Effective Civil Society Lobbying in Zimbabwe'. Daaruit vloeide een kader voort voor een algehele lobbystrategie voor nationale en internationale maatschappelijke organisaties die zich met de vrijheid van meningsuiting in Zimbabwe bezighouden. Het kwam op deze bijeenkomst tot een uitwisseling van informatie tussen een groot aantal maatschappelijke organisaties die hier voor het eerst konden horen over de plannen en de activiteiten van andere Zimbabweaanse, Afrikaanse en internationale partners.

Journalisten onder vuur

Het Media Institute for Southern Africa (MISA) ontleent misschien wel zijn grootste bekendheid aan zijn 'action alerts', die internationaal worden verspreid zodra media in zuidelijk Afrika in gevaar zijn. In 2003 heeft MISA met steun van NiZA een onderzoeker ingehuurd die de aard van de schendingen van de media-vrijheid heeft onderzocht en de ontwikkelingen hierin in de afgelopen drie jaar.

De uitkomsten van dit onderzoek zijn verspreid en gebruikt in verschillende MISA-workshops waarin stafleden van MISA samen met mensen uit de mediasector die zelf ooit bedreigd zijn, hebben

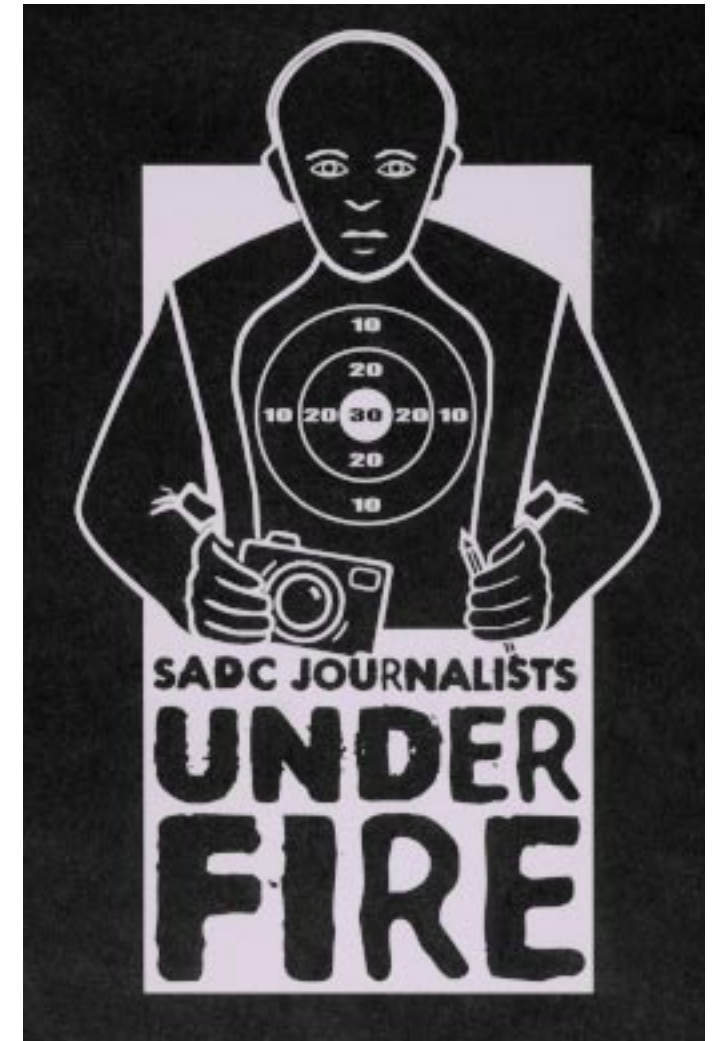
geëvalueerd wat MISA met zijn waarschuwingssysteem heeft weten te bereiken. Ook hebben zij besproken hoe de belangenbehartiging en lobbystrategieën van het instituut kunnen worden verbeterd. De conclusie uit het onderzoek was dat het waarschuwingssysteem wel degelijk werkt, maar dat er plaats is voor andere en meer creatieve acties.

Dit alles heeft uiteindelijk geleid tot de ontwikkeling van een nieuw MISA-programma, 'SADC Journalists Under Fire', dat moet leiden tot strategieën waarmee journalisten die 'onder vuur' liggen, directer en tastbaarder worden ondersteund. Al in 2003 bekostigde MISA een rondreis van een team van drie hoofdredacteuren en journalisten uit Zimbabwe door negen landen in zuidelijk Afrika. Bij regeringen, diplomaten en journalisten vroeg het team om speciale aandacht voor de situatie van de onafhankelijke media in Zimbabwe. Het was voor het eerst dat MISA een dergelijk diplomatiek offensief op deze schaal in zuidelijk Afrika ondernam.

Digitale kloof tussen Afrika en de wereld

Terwijl een groot deel van de wereld profiteert van internet, satellietverbindingen en mobiele telefonie, hebben veel Afrikanen nog maar zelden een computer gezien, laat staan dat zij een eigen mobieltje of een tv bezitten! Verschillende organisaties waarmee NiZA samenwerkt willen aan deze digitale kloof iets doen, en de Wereldtop over de Informatiemaatschappij (WSIS), vorig jaar in Genève, bood daarvoor een perfecte plaats.

NiZA ondersteunde een groep van zes mediaorganisaties uit zuidelijk Afrika die samen bij overheden lobbyden opdat deze zich zouden houden aan hun uitspraken dat ICT moet worden ingezet als een kracht om kansen en connecties te scheppen voor mensen en naties in de wereldwijde economie. De coalitie van deze zes lobbyde bij verschillende voorbereidende vergaderingen om ervoor te zorgen dat op de WSIS de informatie- en ontwikkelingsbehoefte van het Zuiden serieus werden genomen. Tijdens de top maakte een tentoonstelling onder de titel 'The African Media Village' de deelnemers aan de top in september via foto's en audiovisuele middelen bewuster van de digitale kloof. Op de jaarlijkse

Campagnebeeld van MISA's programma 'SADC journalists under fire'

Highway Africa-conferentie van Rhodes University werd in september een 'Charter on the Digital Divide' opgesteld, die op de Wereldtop in Genève werd gepresenteerd; het persbureau van Highway Africa verzorgde tijdens de top een eigen nieuwsdienst.

NOORD/ZUID-UITWISSELING

Niet alleen de digitale kloof scheidt het Noorden van het Zuiden. Ook het gebrek aan rechtstreeks contact en uitwisseling tussen mensen en organisaties staat wederzijds begrip en samenwerking in de weg. Om de betrekkingen tussen zuidelijk Afrika en Nederland te verstevigen steunt NiZA samen met de Utrechtse School voor Journalistiek een uitwisselingsprogramma; via dit programma deden in 2003 zes pas afgestudeerde Nederlanders werkervaring op bij Zuid-Afrikaanse mediaorganisaties, waaronder veel partnerorganisaties van NiZA. Na thuiskomst zijn veel van hen bezig gebleven met internationale onderwerpen en hebben zij hun contact met hun Zuid-Afrikaanse tegenhangers voortgezet.

Omdat uitwisseling een kwestie van tweerichtingsverkeer dient te zijn, ondersteunde NiZA wederzijdse uitwisselingsactiviteiten tussen de Peninsula Technikon in Zuid-Afrika en de Tilburgse School voor de Journalistiek. Nederlandse studenten en mede-

werkers woonden een studentenconferentie van de Peninsula Technikon bij over mediaverslaggeving en armoede, en studenten van de Peninsula Technikon volgden, als onderdeel van een jaarlijkse studentenuitwisseling tussen de twee instellingen, in Tilburg een module over het maken van een tijdschrift.

JOHN MANYARARA-PRIJS ONDERZOEKSJOURNALISTIEK

In 2003 wonnen de Zuid-Afrikaanse journalisten Mzilikasi wa Africa en Jessica Bezuidenhout van de *Sunday Times* de MISA John Manyarara-prijs voor onderzoeksjournalistiek, met hun onthullingen over corruptie bij de verkoop van de staatsbossen van Komatiland (Zuid-Afrika). De prijs is een erkenning van uitstekende onderzoeksjournalistieke prestaties en vernieuwing in enigerlei medium in de veertien SADC-landen. De prijs gaat gepaard met een geldbedrag van € 2.000 en een studiebeurs ter waarde van € 10.000, bekostigd door NiZA.

www.niza.nl/media

Publicaties

MediaNews

Internetnieuwsbrief van NiZA's Media-programma, met artikelen over vrijheid van meningsuiting en media in zuidelijk Afrika en NiZA's partnerorganisaties. Wordt elk kwartaal per e-mail verspreid onder 300 abonnees.

Andere publicaties

- Bangani Ngeleza en Fons van der Velden (red.), *Capacity Needs Assessment: Outcomes of a Participative Workshop of the NiZA Media Sector Plan 7 April 2003*; NiZA, 2003, 79 blz.
- Chudi Ukpabi en Inge Ruigrok, *Taking*

Over the Driver's Seat: Experiences with and Ideas about Ownership in the NiZA Media Sector Plan; NiZA, 2003, 32 blz.

Publicaties van partnerorganisaties

Het Mediaprogramma heeft financieel bijgedragen aan de volgende publicaties:

- Ahmed Veriava, *Know Your Rights: Access to Information Handbook*; Freedom of Expression Institute, 2003, 34 blz.
- Tusi Fokane, *The Transformation of Broadcasting in South Africa: A History of the Campaign for Open Media (COM) and the Campaign for Independent Broadcasting (CIB)*; 2003.
- Anthea Garman (red.), 'The Quest',

Rhodes Journalism Review 22 (speciale uitgave over training en opleiding van journalisten); Rhodes University, Department of Journalism & Media Studies, 2003, 63 blz.

- D. M'Baya-Tshimanga (red.), *L'état de la liberté de la presse en RD Congo. Rapport 2003*; JED (Journaliste en Danger), 2003, 53 blz.
- *Picture our Lives: Gender and Photo-journalism in Southern Africa; A Manual for Trainers*; Gender Links en SAMSO, 2003.
- *Media Under Siege: Report on Media Coverage of the 2002 Presidential and Mayoral Elections in Zimbabwe*; Media Monitoring Project Zimbabwe, 2003, 208 blz.

2003 stond voor NiZA's mensenrechtenteam grotendeels in het teken van de uitwerking van een sectorplan voor de versterking van mensenrechten- en vredesopbouworganisaties. Mensenrechten en vredesopbouw zijn nauw met elkaar verbonden: in een land waar de democratische rechtstaat door conflicten of crises niet of nauwelijks functioneert, worden de mensenrechten vrijwel altijd geschonden. Vredesopbouwinitiatieven kunnen dan een nieuwe basis vormen voor een maatschappij die mensenrechten respecteert.

NiZA heeft haar activiteiten toegespitst op vredesopbouw op *gemeenschapsniveau* en werkt met name samen met organisaties die het contact willen herstellen tussen bevolkingsgroepen die weer verder samen moeten leven. In Angola en Mozambique gaat het daarbij bijvoorbeeld om de dialoog tussen soldaten en de dorpen waarin zij als gewone burgers moeten terugkeren. Op het gebied van mensenrechten werkt NiZA samen met organisaties die veel doen aan voorlichting en bewustwording, met name onder kwetsbare groepen zoals vrouwen, landarbeiders en vluchtelingen. Daarnaast heeft NiZA partners die praktische, juridische hulp verlenen. Advocaten zijn voor veel mensen te duur en te onbereikbaar en daarom maken deze organisaties veelal gebruik van zogeheten 'paralegals', die over een juridische basis-kennis beschikken. De mensenrechtenorganisaties lobbyen ook voor wetsaanpassingen en naleving van bestaande wetgeving.

Het mensenrechtenprogramma heeft met 24 partnerorganisaties meerjarencontracten gesloten. De partners zijn intensief betrokken geweest bij de ontwikkeling van het sectorplan. Ze hebben invloed gehad op de doelstellingen, de aanpak en de onderlinge samenwerking tussen organisaties. Door een uitgebreid consultatieproces en enkele proefprojecten zijn de ideeën en behoeften van de partnerorganisaties gewaarborgd in het sectorplan. Ook tijdens de uitvoering van het sectorplan werkt NiZA tot op beleidsniveau nauw samen met de partners.

Naast de ontwikkeling van het sectorplan heeft de afdeling in 2003 via voorlichtingsbijeenkomsten in Nederland bekendheid gegeven aan het Mensenrechtenprogramma en haar partnerorganisaties.

DOELSTELLINGEN 2003

Het team van het Mensenrechtenprogramma heeft zich in 2003 geconcentreerd op:

- Ontwikkeling van een vierjarig sectorplan Mensenrechten en Vredesopbouw ter versterking van de organisatie en activiteiten van partnerorganisaties in zuidelijk Afrika.
- Voorlichting over NiZA's Mensenrechtenprogramma bij collega-organisaties, deskundigen en betrokkenen in Nederland. Hier-voor zijn verschillende voorlichtingsactiviteiten georganiseerd.

STERKERE MENSENRECHTENORGANISATIES

Veel van de huidige mensenrechten- en vredesopbouworganisaties in zuidelijk Afrika komen voort uit vroegere solidariteits- en bevrijdingsbewegingen en zijn gewend om op een informele wijze te werken. De veranderde omstandigheden maken dat veel van die organisaties professioneler moeten gaan werken, bijvoorbeeld om aan de eisen van donoren te voldoen of om een stevige lobby te kunnen voeren bij hun eigen regering. De overgang van informeel naar professioneel is niet eenvoudig, maar als die overgang niet goed verloopt, verdwijnen vele waardevolle organisaties met betrokken en ervaren mensen. Deze achtergrond verklaart waarom zoveel organisaties behoefte hebben aan ondersteuning op het gebied van organisatie, lobbystrategieën en financieel management. NiZA's *Sectorplan Mensenrechten en Vredesopbouw* biedt deze ondersteuning.

NiZA was al in 2002 begonnen met de ontwikkeling van een sectorplan voor mensenrechtenorganisaties. Dit plan, in mei 2003 ingediend bij subsidiegever PSO, werd aanvankelijk niet goedgekeurd. In 2003 heeft het mensenrechtenteam met de 24 partners hard gewerkt aan verbetering van het sectorplan. Dit resulteerde in meerjarenafspraken met elke partner en een gedetailleerd activiteitenplan voor het eerste jaar. De meerjarenafspraken maken het mogelijk dat NiZA en de partners *tezamen* de voortgang, kwaliteit en effectiviteit kunnen bewaken en evalueren. Het oude systeem van halfjaarlijkse projectrondes, die elke keer relatief veel tijd per project kosten, is nu voor het Mensenrechtenprogramma verleden tijd. De vernieuwde versie van het sectorplan is begin 2004 goedgekeurd.

WERKGROEPEN

Tijdens de consultatierondes voor het nieuwe sectorplan is door de partners en NiZA besloten de organisaties te groeperen in vier werkgroepen (clusters): vredesopbouw, rechtsbijstand, *civic education* (opbouw- en voorlichtingswerk op lokaal niveau) en belangenbehartiging op het gebied van mensenrechten en gender (man/vrouwverhoudingen).

In de werkgroepen wordt veel informatie en ervaringen tussen de organisaties onderling uitgewisseld. Ook ontwikkelen ze gezamenlijke activiteiten. Deze aanpak verbetert de kwaliteit van ieders activiteiten.

Zo werken de genderorganisaties in 2004 aan een lobbyplan om gender en mensenrechten, en het zuidelijk Afrikaanse perspectief hierop, hoog op de Afrikaanse politieke agenda te zetten. Dit is

nodig om er voor te zorgen dat de reeds bestaande wetgeving hierover daadwerkelijk in de eigen Afrikaanse praktijk wordt doorgevoerd. Een soortgelijk lobbyplan voor een officiële status voor *paralegals* wordt ontwikkeld door de samenwerkende rechtshulporganisaties. *Paralegals* zijn getrainde vrijwilligers die zonder officiële accreditatie rechtsbijstand aan burgers geven. De werkgroepen van vredesopbouworganisaties en de *civic education-organisaties* volgen volgend jaar beide een gezamenlijke training op hun eigen vakgebied.

Van begin tot eind waren de partnerorganisaties intensief betrokken bij de beleidsvorming van het mensenrechtensectorplan. Hierdoor is de betrokkenheid gegroeid om het sectorplan succesvol uit te voeren. Dit vormt de basis voor een duurzame relatie tussen NiZA en haar partners.

Presentatie tijdens de bijeenkomst van mensenrechtenpartners in maart 2003

FOTO: KARRI VAN DEN BELT ©

VOORLICHTING VANUIT HET ZUIDEN

NiZA heeft het Mensenrechtenprogramma gelanceerd op 10 december, internationale mensenrechtendag. Tijdens de avond in Felix Meritis stond de werkwatenschap van NiZA met haar partners in het Zuiden centraal. Te gast waren mensenrechtenactivisten Henda Ducados uit Angola en Tsitsi Mutongi uit Zimbabwe.

Via een praktijkvoorbeeld van een slachtoffer van mensenrechtenschendingen schetsten Ducados en Mutongi de dilemma's van hulp bieden en hulp ontvangen. Wat kan een mensenrechtenorganisatie voor het slachtoffer doen en wat is NiZA's rol hierbij? Hoe ver gaat ieders verantwoordelijkheid? Hoe ver gaat de invloed van een donor op de keuzes van een partnerorganisatie?

Hiv/aids in het Mensenrechtenprogramma

De hiv/aids-epidemie treft vrouwen in zuidelijk Afrika harder dan mannen. De partners van het gendercluster vragen expliciet aandacht voor de relatie tussen de ondergeschikte positie van vrouwen en hun gezondheid. Vrouwen staan vaker bloot aan (huishoudelijk) geweld en verkrachting en lopen

duo een groter risico op besmetting. Bovendien hebben vrouwen vaak de verantwoordelijkheid om voor zieken te zorgen, waardoor ze minder mogelijkheden hebben om geld te verdienen of om een maatschappelijke carrière te ontwikkelen. Bovendien zijn steeds meer vrouwen de enige kostwinner van het

gezin, zowel in de steden als in de rurale gebieden. Behandeling van de ziekte is voor velen te duur, vooral voor vrouwen op het platteland, waar de armoede het grootst is. Daar is bovendien te weinig voorlichting over aids en zijn er nauwelijks medische voorzieningen zoals een dokterspost beschikbaar.

De vrouwenorganisaties in het gendercluster willen door onderzoek en lobby deze complexe relatie hoog op de agenda krijgen bij de verschillende hulporganisaties en overheidsprogramma's. Daarnaast houden de rechtsbijstandsorganisaties van het Mensenrechtenprogramma zich bezig met discriminatie van hiv-geïnficeerden. Zij voeren rechtszaken voor mensen die vanwege hun hiv-besmetting werk en huis zijn kwijtgeraakt. Er zijn ook aidspatiënten die rechtshulp zoeken omdat ziekenhuizen hen weigeren te behandelen. Het aantal verzoeken om rechtsbijstand zal naar verwachting fors toenemen.

Aidsvoorlichting bereikt vrouwen op het platteland nauwelijks.

FOTO: HANNEKE DE VRIES ©

In dezelfde periode bracht het tijdschrift *Zuidelijk Afrika* het themanummer 'Je recht halen' uit. Verhalen uit de praktijk schetsten de problemen en behaalde successen van mensenrechtenactivisten in zuidelijk Afrika.

Vrouwenrechten

Ook bij andere voorlichtingsactiviteiten eerder dit jaar stonden partnerorganisaties centraal. Tijdens het jaarlijkse NiZA-evenement Levend Jaarboek Zuidelijk Afrika hebben Maria Lampião van een vereniging van vrouwelijke advocaten in Mozambique en Eulalia da Rocha namens het Angolese vrouwen-

netwerk Rede Mulher, gesproken over geweld tegen vrouwen. Voor de jaarlijkse Afrika-dag van de Evert Vermeer Stichting heeft Grace M. Kanyanga, directeur van de vrouwenkoepelorganisatie NGO Co-ordinating Committee in Zambia, een workshop gegeven over de totstandkoming van de nieuwe grondwet en de vrouwenrechten hierin.

www.niza.nl/mensenrechten

De praktijk van mensenrechtenorganisaties

Verkiezingen in Malawi

In mei 2004 vinden er verkiezingen plaats in Malawi. Het Centre for Human Rights and Rehabilitation (CHRR), een partner van het Mensenrechtenprogramma, zond in 2003 een rapport naar NiZA over onregelmatigheden rondom kiezersregistratie met het dringende verzoek kiezersvoorlichting mogelijk te maken. CHRR wilde dit doen door radiospotjes in lokale talen uit te zenden. NiZA heeft dit project uit haar eigen financiële middelen bekostigd en de spotjes zijn uitgezonden. Het Public Affairs Committee (PAC) is een andere partnerorganisatie van NiZA en traint, met NiZA's steun, lokale verkiezingswaarnemers. Zo kunnen tijdens de verkiezingen in mei 2004 in ieder district waarnemers aanwezig zijn. PAC en CHRR zijn beide lid van het Malawi Electoral Support Network.

Dit netwerk heeft twee trainingen aan hun leden gegeven over kiezersvoorlichting en over de registratie van mensenrechtenschendingen tijdens verkiezingen. Op dit moment onderhoudt het Mensenrechtenprogramma intensief contact met regionale instituten die op het terrein van verkiezingswaarneming actief zijn. Enkele verkiezingswaarnemers van partnerorganisaties uit de omliggende landen zullen bij de verkiezingen aanwezig zijn, net als een waarnemer namens NiZA. Tot slot heeft NiZA het hoofd van de EU-waarnemingsmissie vóór de verkiezingen geïnformeerd over de situatie in Malawi.

Erkenning paralegals

De meeste *paralegals* zijn vrijwilligers die een korte juridische opleiding hebben gevolgd om binnen hun eigen gemeen-

schap mensen bij te staan met juridisch advies. Zij zijn van groot belang om ook aan de bevolking op het platteland toegang te bieden tot rechtsbijstand. De meeste landen in zuidelijk Afrika hebben een zeer beperkt aantal universitair geschoolde advocaten. Deze zijn vaak gevestigd in de steden en zijn nauwelijks toegankelijk voor mensen op het platteland.

Binnen het mensenrechtenprogramma hebben acht rechtsbijstandorganisaties, verdeeld over zes landen, de handen ineengeslagen om gezamenlijk een strategie te ontwikkelen voor de accreditatie van *paralegals*, ieder in hun eigen land.

NiZA heeft het eerste overleg tussen de acht rechtsbijstandorganisaties gefinancierd en zal hen ook hierna ondersteunen om te werken aan de accreditatie van *paralegals*.

In het jaar 2003 stond voor het Economieprogramma vooral het opbouwen van contacten en relaties met ruim veertig organisaties in zuidelijk Afrika centraal. Doel daarvan is de partners te ondersteunen in hun activiteiten ter plekke. Tegelijkertijd bieden deze contacten aan NiZA een ijkpunt en inspiratiebron voor haar lobby- en campagneactiviteiten in het Noorden. Zo kunnen de zuidelijke partnerorganisaties, via NiZA, hun stem laten horen in het Noorden.

In 2003 heeft het Economieprogramma zich geconcentreerd op twee thema's, NePAD (New partnership for Africa's Development) en maatschappelijk verantwoord ondernemen in de grondstoffensector. NiZA kiest voor NePAD omdat dat plan de komende jaren een van de meest bepalende ontwikkelingen binnen het economisch krachtenveld in zuidelijk Afrika zal zijn. De keuze voor maatschappelijk verantwoord ondernemen hangt samen met de cruciale rol die het bedrijfsleven speelt in het al of niet bestaan van economische rechtvaardigheid in het Zuiden.

Voor beide onderwerpen zijn in nauwe samenwerking met (potentiële) partnerorganisaties sectorplannen ontwikkeld. Dit is eerder dan gepland, op uitdrukkelijk verzoek van deze groepen. De training en informatie-uitwisselingen die de sectorplannen mogelijk maken, zullen de organisaties en hun onderhandelingspositie in het veld versterken.

Daarnaast zette NiZA in 2003 de activiteiten en lobby gericht op schuldenkwijtschelding voor de armste landen voort. Tot slot heeft NiZA afgelopen jaar onderzoek gedaan naar de gevolgen van oneerlijke handelsrelaties tussen zuidelijk Afrika en de EU.

DOELSTELLINGEN 2003

De belangrijkste doelen die het Economieprogramma zich voor 2003 stelde, waren:

- Opbouw van een sectorplan rondom NePAD. Daarbij richt NiZA zich op ondersteuning van maatschappelijke organisaties in hun lobby om NePAD nadrukkelijk in te zetten om armoede te bestrijden en economische rechtvaardigheid in de regio te verwezenlijken

- Vergroting van de kennis over NePAD bij de politieke beslissers in Nederland
- Ontwikkeling van een sectorplan over maatschappelijk verantwoord ondernemen in de grondstoffenindustrie in zuidelijk Afrika
- Voortzetting van de lobby en informatievoorziening in het Noorden ten behoeve van schuldenkwijtschelding voor de armste landen in zuidelijk Afrika
- Onderzoek naar de nadelige gevolgen van de veelal ongelijkwaardige handelsrelaties tussen Afrika en de Europese Unie.

NEPAD: NEW PARTNERSHIP FOR AFRICA'S DEVELOPMENT

NePAD is een door Afrikaanse leiders zelf ontwikkeld initiatief voor duurzame groei en armoedebestrijding in Afrika. Volgens NiZA heeft dit plan alleen kans van slagen als het door de bevolking zelf wordt gedragen. Dat is vooralsnog niet het geval. Maat-

schappelijke organisaties in het Zuiden hebben al vraagtekens geplaatst bij de economische koers, met veel ruimte voor marktwerking, die de initiatiefnemers bepleiten. NiZA onderschrijft de zorg om het gebrek aan invloed van 'onderop' en ondersteunt daarom maatschappelijke organisaties in het Zuiden bij hun lobby richting NePAD. Sinds de tweede helft van 2003 werkt NiZA samen met 22 organisaties in Botswana, Mozambique, Zambia en Zuid-Afrika. Al deze organisaties zetten zich in voor belangrijke economische onderwerpen zoals werk-

Aanwezigheid van multinationals artistiek verbeeld (Soweto, Zuid-Afrika)

FOTO: POUER SCHMIE ©

Fatal Transactions-campagne

NiZA voert met verschillende Europese organisaties de lobby- en consumentencampagne Fatal Transactions. De campagne vestigt de aandacht op de handel in grondstoffen uit landen waar oorlog woedt. Fatal Transactions wil voorkomen dat strijdende partijen via grondstoffenhandel hun aandeel in de strijd financieren. Waar de oorlog voorbij is, kijkt Fatal Transactions, samen met lokale organisaties, of en hoe handel kan bijdragen aan wederopbouw en een stabiele, duurzame vrede.

Ten eerste wil de campagne dat handel in grondstoffen niet bijdraagt aan het voortduren van oorlog. Ten tweede benadrukt Fatal Transactions de posi-

tieve rol die bedrijven zouden moeten spelen bij de opbouw en ontwikkeling van een land in vrede. Opbrengsten uit diamantmijnen, oliebronnen, tropische bossen en goudmijnen horen ten goede te komen aan de Afrikaanse bevolking en te worden geïnvesteerd in zaken als gezondheidszorg, onderwijs en duurzame ontwikkeling. Regeringen, bedrijven en consumenten in Noord en Zuid moeten zich bewust zijn van de gevolgen van hun aankopen en investeringen en daar ook naar handelen.

Angola, de Democratische Republiek Congo (DRC), Sierra Leone en Liberia zijn jarenlang geteisterd door wrede oorlogen. Rebellen in deze landen

financierden hun strijd met diamanten. De wankele vrede in Sierra Leone, Angola en in de DRC betekent niet automatisch het einde van de omstreden handel in conflictdiamanten en olie. Goede internationale controleafspraken op deze grondstoffenhandel en een transparant beleid van bedrijven en overheden moeten helpen voorkomen dat de conflicten opnieuw oplaaien. Ook voor Afrikaanse organisaties ligt hier een belangrijke controlerende rol.

In 2003 werd na vele onderhandelingsrondes een internationaal controlesysteem voor de diamanthandel ingevoerd. Fatal Transactions volgde dat jaar nauwlettend de naleving en effectiviteit van de nieuwe wetgeving in de praktijk. Verder stelde de campagne de omstreden coltanhandel van een Nederlands bedrijf in de DRC aan de kaak. De campagne heeft het ministerie van economische zaken intensief geadviseerd bij een officiële beleidsnotitie over de rol van bedrijven in oorlogsgebieden of daar waar de vrede nog pril is. Bij al deze activiteiten werkt Fatal Transactions samen met Europese en Afrikaanse organisaties.

Diamantmijn in Zuid-Afrika

FOTO: HILIE TAKKEN ©

Waakhond diamantenhandel

Fatal Transactions heeft zich samen met andere maatschappelijke organisaties ingezet om met de diamantindustrie en landen die diamanten ex- en importeren, tot betere internationale controle op de grondstoffenhandel te komen. De vergaderendes van dit zogenoemde Kimberley Proces hebben geleid tot internationale wetgeving die sinds februari 2003 van kracht is.

Fatal Transactions blijft in de gaten houden of de nieuwe regels in de praktijk werken. Tijdens een eerste evaluatie heeft Fatal Transactions zich hard gemaakt voor een betere controle op de nieuwe wetgeving. Ook werd de verdachte deelname van enkele Afrikaanse landen die zelf geen diamantvoorraden hebben, maar wel 'eigen' officiële diamanten op de markt brengen, aan de kaak gesteld.

Nederlandse handel coltan omstreden

Eind 2003 bracht Fatal Transactions het VN-rapport over de exploitatie van coltan uit de DRC onder de aandacht in Nederland. Volgens dit rapport was het Nederlandse bedrijf Chemie Pharmacie Holland tijdens de oorlog in de DRC betrokken bij de handel in coltan uit dat land. Samen met andere organisaties, ook uit de DRC, diende Fatal Transactions bij de Nederlandse overheid een klacht in tegen het bedrijf voor

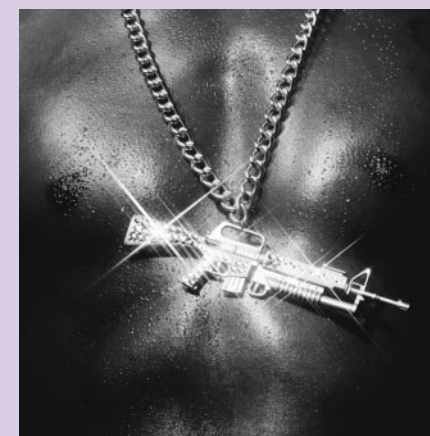

FOTO: DIAMBRAND@POE

schendingen van de internationaal geaccepteerde OESO-richtlijnen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen. De klacht is in behandeling genomen. NiZA doet namens de indiener van de klacht mee aan de gesprekken met het bedrijf en de overheid.

Ondernemen voor vrede

Fatal Transactions heeft bij de Nederlandse overheid gelobbyd voor een duidelijk beleid voor Nederlandse bedrijven die werken in voormalige oorlogsgebieden waar net vrede is aangebroken. In oktober organiseerde Fatal Transactions hierover, samen met Pax Christi en Amnesty International, een bijeenkomst voor het bedrijfsleven, de overheid en maatschappelijke organisaties. De uitkomsten van de gesprekken zijn meegenomen in de beleidsnotitie 'ondernemen in conflictgebieden' van

het ministerie van Economische Zaken. Fatal Transactions heeft nadrukkelijk gevraagd om een dergelijke notitie, die aan Nederlandse bedrijven in voormalige oorlogsgebieden handvaten moet bieden. In december is een expertbijeenkomst in Brussel georganiseerd, waar werd aangedrongen op het ontwikkelen van Europees beleid over 'ondernemen voor vrede'.

Samenwerking

Fatal Transactions is uiteraard niet de enige die actie voert voor maatschappelijk verantwoord ondernemen en voor eerlijke verdeling van grondstoffeninkomsten. Binnen verschillende platformen overlegt Fatal Transactions met andere Europese, en in toenemende mate Afrikaanse organisaties over de te varen koers.

Ook neemt Fatal Transactions deel aan de campagne Publish What You Pay (www.publishwhatyoupay.org). Deze internationale campagne roept bedrijven in de mijnbouw- en olie-industrie op tot volledige openheid van hun betalingen aan overheden. Als het duidelijk is wat buitenlandse bedrijven aan overheden betalen om olie te winnen in hun land, kan dat geld minder snel op buitenlandse bankrekeningen 'verdwijnen'. Zo staan mensen sterker om hun bestuurders aan te sporen dat geld te besteden aan de hele bevolking, in plaats van aan een kleine elite. www.fataltransactions.nl

gelegenheid, ontwikkeling van het platteland, armoedebestrijding en emancipatie.

Samen met hen ontwikkelt NiZA een sectorplan over NePAD dat in 2004 af is. Via het NePAD-sectorplan ondersteunt NiZA hen met de ontwikkeling van kennis over NePAD en hun lobbycapaciteit. Zo heeft het Khanya College, een Zuid-Afrikaanse trainingsinstituut voor maatschappelijke organisaties, met NiZA steun, een druk bezochte en succesvolle training kunnen organiseren over NePAD. De training was bestemd voor organisaties uit diverse zuidelijk Afrikaanse landen.

In februari 2003 heeft NiZA in Den Haag een informerende en meningsvormende conferentie over NePAD georganiseerd. Aan deze goed bezochte conferentie namen politici uit Nederland en de EU deel, naast vertegenwoordigers van Afrikaanse ambassades en maatschappelijke organisaties uit het Zuiden en Noorden.

ONDERNEMEN IN HET ZUIDEN

Bedrijven spelen een cruciale rol in een rechtvaardige verdeling van de rijkdom in het Zuiden. Vooral de grondstoffenindustrie is een van de belangrijkste economische sectoren (en inkomstenbronnen) van Afrikaanse landen zoals Angola, Botswana en Zambia. Maatschappelijke organisaties ter plaatse zijn een belangrijke waakhond om misstanden zoals corruptie, mensenrechtenschendingen en milieuschade te signaleren bij overheid en bedrijfsleven.

In 2003 heeft het Economieprogramma een sectorplan voorbereid voor samenwerking met twintig organisaties in landen waar de grondstoffenindustrie een zeer belangrijke, maar niet altijd positieve rol speelt in de lokale economie. Het uiteindelijke doel van het sectorplan is dat de lokale bevolking meer te zeggen krijgt over de plaatselijke natuurlijke hulpbronnen en dat deze hulpbronnen worden aangewend voor duurzame ontwikkeling voor alle inwoners, in plaats van het financieren van conflicten. De partners van het sectorplan zullen hiertoe worden ondersteund in hun lobby en belangenbehartiging. Het Economieprogramma bouwt hierbij voort op ervaringen van de lobby- en consumenten-campagne Fatal Transactions.

Na verschillende bezoeken van medewerkers van het Economieprogramma aan de betreffende landen is inmiddels een voorselectie van partners en thema's gemaakt. Het sectorplan over maatschappelijk verantwoord ondernemen in de grondstoffenindustrie (*Peace, principles and participation; corporate social responsibility in extractive industries*) wordt afgerond in 2004. Een van de partners is de Congolese ontwikkelingsorganisatie CENADEP (Centre National d'Appui au Développement et à la Participation Populaire). In maart heeft CENADEP een regionale conferentie over de ernstige ontwikkelingen rondom grondstoffenroof georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomst, die mede door NiZA is gefinancierd, is een nationaal netwerk tegen grondstoffenplundering opgezet.

GEZAMENLIJKE LOBBY

Lobby voeren van achter je computer in het Noorden is nog iets anders dan lobby voeren geïnspireerd door ervaringen van partnerorganisaties in het Zuiden. De verbinding tussen zuidelijke en noordelijke lobby maakt NiZA's werk innovatief en uitdagend. Dit gold al voor NiZA's werkwijze met betrekking tot 'NePAD' en 'schuldenkwijtschelding', maar in nog grotere mate voor de lobby omtrent maatschappelijk verantwoord ondernemen. De structurele samenwerking met organisaties in zuidelijk Afrika op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen in de grondstoffensector sluit bij uitstek aan bij de activiteiten van de Fatal Transactions-campagne die NiZA de afgelopen jaren in Nederland en internationaal voerde.

Deze samenwerking zal zorgen voor een sterke lobby bij bedrijven en beleidsmakers en zo voor meer aandacht voor een rechtvaardige economische ontwikkeling in zuidelijk Afrika.

KWIJTSCHELDING SCHULDEN

Eind maart 2003 organiseerde NiZA een conferentie over apartheidsschulden. Daarbij kregen met name enkele Zuid-Afrikaanse partners ruimschoots de kans om aandacht te vragen voor hun standpunten. Verder heeft NiZA deelgenomen aan diverse conferenties over de schuldenproblematiek van ontwikkelingslanden. Ook is NiZA lid van het bestuur van Eurodad, een gerespecteerde lobbyorganisatie op het gebied van de schuldenproblematiek.

HANDEL MET DE EU

In 2003 heeft het Economieprogramma een onderzoek laten uitvoeren over de gevolgen van de ongelijke handelsovereenkomsten tussen zuidelijk Afrika en de Europese Unie. Het eindrapport heeft vooral de gevolgen van de Europese bescherming van haar eigen suikerindustrie voor kleine boerenbedrijven in zuidelijk Afrika in kaart gebracht. Met deze resultaten is NiZA nu in staat om, samen met andere organisaties in Europa, een gerichte lobby te voeren bij de EU. Dit alles ter verbetering van het inkomen van de kleine boeren in Zuidelijk Afrika.

www.niza.nl/economie

Publicaties

Fatal Transactions Nieuwsbrief

Tweemaandelijks e-mailnieuwsbrief met berichten over de campagne omtrent grondstoffenroof en conflictdiamanten.

Overige uitgaven

- *Trade traps, debt throes and escape routes*, Posthumus, Bram (ed.); NiZA 2003-02-17 . - 81 p.
- *Rules of engagement: regulating business in armed conflict*, Amnesty International, Pax Christi, NiZA 2003-03-31 . - 15 and 24 p.
- *NePAD: a new partnership?* conference report, Posthumus, Bram; NiZA 2003-04-07 . - 81 p.
- *Wat te doen met de kip met de gouden eieren? De rol van NGO's bij Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen in Zuid-Afrika: Mogelijkheden voor capaciteitsversterking vanuit het NiZA Economie Programma*, Schure, Jolien; 2003-10-01, 38 p.
- *Ondernemen voor Vrede*, Pax Christi, NiZA 2003-10-31. - 29 p.

Halverwege 2003 startte NiZA met de interne projectgroep MoçambiQactual, een project gericht op Mozambique met activiteiten die de drie NiZA-programma's overstijgen.

De projectgroep bevordert de ontwikkeling van een Mozambique-beleid binnen NiZA. De aanleiding tot de oprichting van de projectgroep is politiek van aard: signaleren van potentiële conflicthaarden in de nog fragiele democratie in Mozambique.

MoçambiQactual houdt zich bezig met informatieverspreiding in Nederland en Mozambique (vooral buiten de hoofdstad Maputo) en lobby. De belangrijkste thema's zijn verkiezingen, decentralisering, landrechten en milieu. Ook stimuleert MoçambiQactual samenwerking tussen de Mozambikaanse partners van NiZA.

Als gevolg van de beëindiging van de stedenband tussen Amsterdam en Beira heeft de coördinator van MoçambiQactual in 2003 de afronding en overdracht van lopende projecten in Beira in gang gezet. Daarnaast heeft MoçambiQactual drie regionale informatieseminars georganiseerd over NePAD. Bij veel organisaties, vooral buiten de hoofdstad, is nauwelijks iets bekend over dit plan. De organisaties hebben aangegeven meer kennis te willen over NePAD, omdat het van grote invloed is op het nationale (economische) beleid van Mozambique. NiZA's Economieprogramma zal in 2004 nog drie seminars financieren in districten in het midden en noorden van het land.

MOZAMBIQUE: GROTER DAN DE HOOFDSTAD

NiZA heeft veel contacten in en kennis over de tweede stad van het land, Beira, opgebouwd. Deze zijn ontstaan door de uitvoering van de stedenband tussen Amsterdam en Beira, waarvoor NiZA jarenlang verantwoordelijk was. Ook is met Beira een traditie van uitwisselingen ontstaan, vooral op het gebied van cultuur en jeugd, waardoor NiZA nieuwe groepen Nederlanders wil interesseren voor ontwikkelingsvraagstukken.

De gemeente Amsterdam heeft besloten de stedenband af te bouwen, maar NiZA wil de speciale relatie met Beira niet verliezen, – temeer daar NiZA belang hecht aan decentralisatieprocessen in Afrika en dus niet alleen op hoofdsteden gericht

Angola projectgroep

wil zijn. Daarom zoekt MoçambiQactual naar wegen om lopende activiteiten van de stedenband voort te zetten binnen de programma's.

GESPRESKPARTNER

Op verzoek van Mozambikaanse partners van NiZA heeft MoçambiQactual drie bijeenkomsten georganiseerd over NePAD, het Afrikaanse ontwikkelingsplan voor duurzame groei van het continent. Dit plan heeft grote gevolgen voor het nationale beleid van de Mozambikaanse regering, maar is zonder veel inbreng vanuit de bevolking tot stand gekomen. Maatschappelijke organisaties willen met de regering praten over NePAD en het nationale regeringsbeleid om de stem van de burgers duidelijker te laten klinken. Voor dit soort lobby is gedegen kennis van zaken over NePAD hard nodig. In oktober vonden de seminars voor burgergroeperingen en maatschappelijke organisaties plaats, in het noorden, midden en zuiden van het land. Alle drie bijeenkomsten zijn georganiseerd door een organisatie ter plekke. De deelnemers aan de seminars benadrukten het belang van soortgelijke uitwisselingen op (het lagere) districtsniveau.

VOORUITBLIK 2004

In 2004 zijn de verkiezingen het belangrijkste onderwerp voor MoçambiQactual. Het project blikt terug op de gemeenteraadsverkiezingen van 2003 en kijkt vooruit naar de algemene verkiezingen in december 2004. De rol van de media krijgt speciale aandacht. MoçambiQactual zal hierbij nauw samenwerken met het Mediaprogramma.

Publicatie

- *NePAD en de verbinding met de Mozambikaanse Civil Society. Verslag NePAD-seminars in Mozambique, regio noord, midden en zuid, Doeleman, Elma; NiZA 2003-11-01, 7 p. (ook in Portugees verkrijgbaar)*

Na veertig jaar burgeroorlog kent Angola sinds 2002 officieel vrede. Maar de wederopbouw van het land vergt een enorme inspanning. De economische en sociale problemen zijn immens met grote armoede en miljoenen vluchtelingen en ontheemden. Hun terugkeer verloopt uiterst moeizaam: hun dorpen zijn verwoest en veel land is ontoegankelijk geworden door de talloze landmijnen.

Ondanks de grote problemen waar het land zich voor gesteld ziet, is Angola, vanwege de grondstoffenrijkdom, potentieel een economische en dus politieke grootmacht in zuidelijk Afrika. Een stabiel Angola is dus van groot belang voor de stabiliteit in de rest van de regio. De vrede is echter broos, in de olierijke provincie Cabinda is de burgeroorlog zelfs nog niet ten einde. De overgang van een land in oorlog naar een democratische rechtstaat verloopt moeizaam. De politieke leiders lijken te kiezen voor zelfverrijking en repressie in plaats van vrijheid en democratie. In deze eerste jaren van relatieve politieke stabiliteit kunnen Angolese burgerorganisaties een cruciale rol spelen in de totstandbrenging van een meer democratische samenleving.

Veel maatschappelijke organisaties in Angola zijn jong en de regering en het (buitenlandse) bedrijfsleven in Angola beschouwen hen niet als vanzelfsprekende gesprekspartners. NiZA werkt samen met partners uit dit maatschappelijk middenveld en ondersteunt hen in hun wens mee te praten over de wederopbouw van hun land. In 2003 heeft NiZA het mogelijk gemaakt dat een delegatie van burgergroepen uit Angola deel nam aan een internationale Angola-conferentie, waar belangrijke spelers binnen de Angolese politiek en uit het bedrijfsleven met elkaar spraken over de toekomst van het land.

In 2003 heeft NiZA een interne projectgroep Angola opgericht om de samenhang tussen NiZA's activiteiten in Angola te bevorderen en om de situatie in Angola in Nederland en Europa onder de politieke en publieke aandacht te brengen. In november resulteerde dit in intensieve gesprekken tussen Angolese partnerorganisaties en politici in Den Haag en Brussel.

De projectgroep werkt op ad hoc basis samen met andere organisaties in Nederland, Europa en Angola bij de organisatie van publieksactiviteiten en lobby.

TOEKOMST VAN ANGOLA

In november belegde het British Angola Forum de internationale conferentie Angola's Future, waaraan belangrijke sleutelfiguren uit de Angolese regering en de internationale olie- en diamant-industrie deelnamen. NiZA maakte de afvaardiging van drie vertegenwoordigers van Angolese mensenrechtenorganisaties en media mogelijk.

Aansluitend hierop hebben NiZA en Novib een bijeenkomst voor Angola-deskundigen in Nederland georganiseerd. De belangrijkste agendapunten waren het overgangsproces van burgeroorlog naar duurzame democratie en de rol van de Angolese maatschappelijke organisaties bij de verkiezingen die naar verwachting in 2005 plaatsvinden. Ook was er aandacht voor landrechten en over de

vraag hoe Nederlandse organisaties de maatschappelijke organisaties in Angola kunnen ondersteunen.

VOORTZETTING STEUN ANGOLA BEPLEIT

Tijdens dit bezoek heeft de Angolese delegatie ook gesproken met het ministerie van buitenlandse zaken en diverse kamerleden over de geplande stopzetting van Nederlandse hulp aan Angola. Samen met NiZA spraken de Angolezen hun zorg uit over dit voorname. Zij vroegen nadrukkelijk om voortzetting van de hulp voor de wederopbouw en om ondersteuning van de democratische krachten in het land, zoals bijvoorbeeld mensenrechtenorganisaties en media. Deze organisaties kunnen een cruciale rol vervullen in het overgangsproces van een land in oorlog naar een democratische rechtstaat. Ook benadrukte NiZA het belang van voortgaande humanitaire wederopbouw hulp om duurzame vrede in Angola te bewerkstelligen. Angola is na een jarenlange burgeroorlog te kwetsbaar om zo kort na het einde van de oorlog te laten zitten.

De hoofdstad van Angola, Luanda, na een forse regenbui

De populaire uitgaansboulevard bij de haven in Luanda

Communicatie en voorlichting

FOTO: HANNEKE DE VRIES ©

Inleiding

In 2003 heeft de communicatieafdeling aanzienlijk meer activiteiten in Nederland georganiseerd dan voorheen. Buitengewoon trots is NiZA op de eerste Mandela-lezing, uitgesproken door Cyril Ramaphosa, oud-secretaris-generaal van het ANC. Het beproefde concept van het 'Levend Jaarboek' trok meer bezoekers dan ooit. Het Felix Meritis was een avond lang gevuld met vele gasten uit zuidelijk Afrika in een afwisselend programma van interviews, debatten, film en muziek. De NiZA Scriptieprijs die al enige jaren bestaat, heeft een vaste plaats veroverd in de academische wereld, onder meer dankzij het studenten-lagerhuisdebat voorafgaand aan de prijsuitreiking. Samen met andere organisaties (Afroneth, NCDO, Baobab-connections) organiseerde NiZA een serie debatten over het nieuwe Afrika, niet alleen live in De Balie, maar ook online met veel jonge deelnemers. NiZA besteedde daarnaast veel aandacht aan actualiteiten in zuidelijk Afrika en benaderde regelmatig met succes de Nederlandse pers. 2003 laat zien dat NiZA blijft zoeken naar originele, aansprekende vormen van voorlichting. Er wordt veel gebruik gemaakt van film, bijvoorbeeld over hiv/aids tijdens het Levend Jaarboek en tentoonstellingen, zoals 'Kwere Kwere', over xenofobie in de Amsterdamse galerie Arti et Amicitiae. Ook muziek is een belangrijk middel om jongeren te bereiken. Het hivhop-lespakket bijvoorbeeld, wordt op tientallen middelbare scholen in Amsterdam enthousiast gebruikt.

In haar voorlichting wil NiZA het traditionele beeld van ontwikkelingssamenwerking bijstellen. Dit is niet eenvoudig. Wordt het traditionele beeld bepaald door makkelijk te 'verkoop' plaatjes van bijvoorbeeld uitgezonden dokters en het aanleggen van waterputten, de nieuwe vormen van capaciteitsopbouw zijn lastiger over te brengen omdat het effect van de inspanningen pas zichtbaar wordt op langere termijn. De communicatie-afdeling zoekt steeds opnieuw naar manieren om potentiële donateurs en geïnteresseerden te informeren over en te betrekken bij NiZA's innovatieve aanpak. Actieve deelname door partnerorganisaties bij de voorbereiding van publieks-evenementen is een vast gegeven. Daarnaast investeert NiZA veel in informatievoorziening over

zuidelijk Afrika. Het kwartaaltijdschrift *Zuidelijk Afrika*, de website en NiZA's documentatiecentrum Bidoc, bieden veel achtergrondinformatie aan zowel de kenner als de liefhebber van zuidelijk Afrika.

DEBATTENSERIE SHAPING A NEW AFRICA

Bij NiZA-debatten zijn de hoofdgasten bijna altijd afkomstig van organisaties uit zuidelijk Afrika, waar NiZA mee samenwerkt. Zij hebben al in een vroeg stadium een belangrijke rol in de inhoudelijke organisatie van de debatten. Samen met NCDO en SAHAN Consultancy heeft NiZA in 2003 de debattenserie Shaping a New Africa georganiseerd. De vijf debatten en het internetdebat waren bedoeld om op een andere manier over Afrika te discussiëren, namelijk om meer aandacht aan de positieve ontwikkelingen in de landen in Afrika te geven. In alle debatten stond één thema centraal, bijvoorbeeld het Afrikaanse ontwikkelingsplan NePAD, de rol van vrouwen bij vredesopbouw en het belang van media in een democratische samenleving. In het internetdebat konden mensen hun mening geven op de Afrika-notitie 'Sterke mensen, zwakke staten' van minister voor

ontwikkelingssamenwerking Van Ardenne. De minister nam zelf ook deel aan het debat en reageerde wekelijks op de debatstellingen en de bijdragen van bezoekers. Door de samenwerking met OneWorld en Baobab-connections.org (site voor jongeren uit Noord en Zuid) deden niet alleen volwassenen, maar ook veel jongeren uit Afrika en Nederland actief mee aan de discussies op www.afrikabeleid.nl. In 2004 vindt de slotconferentie van Shaping a New Africa plaats.

TENTOONSTELLING

De grote tentoonstelling 'Familieverhalen uit Zuid-Afrika' was een jaar lang in het KIT Tropenmuseum in Amsterdam te bezichtigen. Naar aanleiding hiervan organiseerde NiZA een aantal extra evenementen over onderwerpen uit het Zuid-Afrika van vandaag: migratie, vreemdelingenhaat en hiv/aids.

In maart opende de galerie Arti et Amicitiae haar deuren voor de tentoonstelling 'Kwere Kwere' over de geschiedenis van migratie en vreemdelingenhaat in Zuid-Afrika. Hedendaagse (video)-kunstenaars, filmmakers en fotografen toonden hun visie op dit actuele thema: het gevoel van ongemak en heimwee dat mensen in een vreemd land voelen en de creativiteit om een nieuw thuis te maken. Aansluitend op de tentoonstelling gingen Zuid-Afrikaanse en Nederlandse journalisten in het KIT Tropentheater met elkaar in discussie over beeldvorming van allochtonen in de media.

In april werkten vier Zuid-Afrikaanse journalisten mee op een aantal Nederlandse krantenredacties. Tijdens deze uitwisseling stond de beeldvorming over buitenlanders in de media centraal. Daarnaast maakten de gastredacteurs eigen reportages over de Nederlandse multiculturele samenleving. Het kwartaalblad *Zuidelijk Afrika* maakte een speciale editie over migratie en xenofobie.

HIPHOPLESPAKKET

Een ander thema dat in een aantal evenementen in 2003 terugkwam is aids. Werkend in zuidelijk Afrika, kun je niet om hiv/aids heen. Een van NiZA's partnerorganisaties Bush Radio evenmin. Dit radiostation in Kaapstad geeft op allerlei manieren voorlichting over aids aan hun (jonge) luisteraars. Uit de activiteiten van dit station groeide de inmiddels befaamde 'hivhop': hiphop-artiesten rappen over aids en alles wat daarmee samenhangt. In de afgelopen jaren heeft NiZA meerdere uitwisselingen tussen jonge hiphoppers uit Zuid-Afrika, Tanzania en Nederland georganiseerd.

Met alle ervaringen van de afgelopen jaren in het achterhoofd liet NiZA een lesproject over hiphop in Zuid-Afrika en Nederland samenstellen. *Dubbelklik: Yo! Kaapstad* is een lesproject over hiphop voor middelbare scholieren in Nederland. Leerlingen gaan

aan de slag met internetopdrachten en film. Bovendien leren ze raps te schrijven en radio te maken. NiZA maakte dit lespakket samen met de AVRO en Kunstweb (Amsterdam). NCDO heeft het lesproject gefinancierd. Het is ondertussen op ongeveer dertig scholen in Amsterdam verspreid en zal vanaf 2004 landelijk verkrijgbaar zijn.

UITREIKING NIZA SCRIPTIEPRIJS

Luc Sluijsmans won in mei 2003 met zijn scriptie over aidsvoorlichting op Zuid-Afrikaanse middelbare scholen de NiZA Scriptieprijs 2002. Met de daaraan verbonden beurs van € 6.000 wil de winnaar, die Toegepaste Onderwijskunde aan de Universiteit van Twente heeft gestudeerd, een spel ontwikkelen dat op een ongedwongen manier voorlichting over hiv en aids geeft aan Zuid-Afrikaanse scholieren.

Op 20 mei vond de feestelijke uitreiking plaats in het Academiegebouw in Utrecht. Jan Pronk en Margreet de Lange, voorzitter van de jury en directeur Expertisecentrum Zuidelijk Afrika, leidden vooraf aan de uitreiking, een 'lagerhuisdebat' waarin zo'n 150 studenten debatteerden over actuele thema's in ontwikkelingssamenwerking. De beste 'debater' won € 100. Na de uitreiking konden de studenten in het adviescafé vragen stellen aan jonge deskundigen van NiZA en NUFFIC (universitair

Jan Pronk reikt de NiZA-Scriptieprijs uit aan Luc Sluijsmans.

FOTO: MEWROUW BAERT FOTOGRAFIE

Levend Jaarboek Zuidelijk Afrika

Op 26 september vond in Felix Meritis te Amsterdam het Levend Jaarboek Zuidelijk Afrika plaats. Het Levend Jaarboek heeft als doel het werk van NiZA op originele wijze te presenteren en actuele issues uit zuidelijk Afrika aan de orde te stellen. Minister

voor ontwikkelingssamenwerking Van Ardenne, opende de avond.

Meer dan 500 bezoekers luisterden naar een levende column van Bill Saidi, journalist uit Zimbabwe wiens redactie (*Daily News on Sunday*) door Mugabe daags

daarvoor was gesloten. Wilfred Mhanda, oprichter van de vredesopbouworganisatie Zimbabwe Liberators Platform vertelde samen met Saidi over de huidige problemen en dilemma's in hun land. Het interview werd afgewisseld met tv-fragmenten.

Ook Eulalia da Silva Rocha en Maria Orlando Lampião, lid van vrouwenorganisaties uit respectievelijk Angola en Mozambique, legden uit hoe zij in hun land, waar de erfenis van burgeroorlog en terreur nog dagelijks zichtbaar is, strijden tegen geweld. In een debat over maatschappelijk verantwoord ondernemen werd de positie van NiZA aan de onderhandelingstafel met het bedrijfsleven besproken.

Het door NiZA gesteunde project STEPS for the Future vertoonde korte films die het dagelijks leven met hiv/aids verbeelden. Verder lieten de foto's van Margrit Coppé (België) en de kunstwerken van Gonçalo Mabunda (Mozambique) het leven in en met oorlog zien. Jonge journalisten uit Nederland en Zuid-Afrika maakten voorafgaand en ter plekke *The Living Gazette*, een krant waarin de gastsprekers, uit zeven verschillende landen, aan het woord kwamen.

Minister voor ontwikkelingssamenwerking Van Ardenne opende het Levend Jaarboek Zuidelijk Afrika.

FOTO: THOMAS HANTRE ©

Mandela-lezing

Op 19 juni organiseerde NiZA voor de eerste keer de Mandela-lezing. In de Nieuwe Kerk in Amsterdam sprak Cyril Ramaphosa voor 250 genodigden over Zuid-Afrika's ervaringen met vrede en verzoening. Zuid-Afrika heeft al veel bereikt, maar voor echte verzoening is het essentieel dat de kloof tussen arm en rijk wordt gedicht, aldus de geliefde oud-ANC-politicus.

Economische ongelijkheid

Ramaphosa is een van de belangrijkste zwarte zakenmannen van het moment, met grote verdiensten in het 'oude' en het 'nieuwe' Zuid-Afrika. Hij voerde als secretaris-generaal van het ANC de onderhandelingen met het Zuid-Afrikaanse apartheidsbewind, in de overgangsjaren naar de eerste democratische

In juni organiseerde NiZA in de Nieuwe Kerk de eerste Mandela-lezing, uitgesproken door de oud-secretaris-generaal van het ANC Cyril Ramaphosa.

verkiezingen in april 1994. Hij werd al gezien als de belangrijkste kroonprins van president Mandela. Zijn naam wordt ook nu genoemd als opvolger van president Mbeki in 2008. Ramaphosa staat aan het hoofd van een internationaal industrieconglomeraat in Zuid-Afrika.

Op donderdag 19 juni verwelkomde Peter Hermes, directeur van NiZA, de gasten in de De Nieuwe Kerk, waaronder de ambassadrice van Zuid-Afrika, Priscilla Jana, en oud-burgemeester van Amsterdam Ed van Thijn. Vervolgens sprak Pia Dijkstra namens Job Cohen, burgemeester van Amsterdam, over het thema van de lezing, vrede en verzoening. Tineke Lodders, voorzitter van hoofdsponsor ICCO, sloot de avond af.

Vooraf vond een persconferentie plaats in Hotel Krasnapolsky. Cyril Ramaphosa sprak met de aanwezige pers van onder andere *het Parool*, *Algemeen Dagblad* en *Trouw* over *black empowerment* en de economische ongelijkheid in Zuid-Afrika. Ramaphosa is de drijvende kracht achter de lobby voor meer economische machtsvorming van zwarte Zuid-Afrikanten. De eigendomsverhoudingen in het bedrijfsleven moeten worden recht getrokken, aldus de zakenman-politicus Ramaphosa.

Cadeau

NiZA organiseert iedere twee jaar de Mandela-lezing. Bij zijn afscheid in 2000 gaf de Zuid-Afrikaanse ambassadeur

Carl Niehaus de naam voor deze lezing aan NiZA cadeau, als dank voor de jarenlange steun aan de anti-apartheidsstrijd. Nelson Mandela en het ANC hebben toestemming gegeven voor het gebruik van zijn naam. Hierdoor verwerft NiZA het alleenrecht om in Nederland de Mandela-lezing over vrede en verzoening te organiseren.

De interkerkelijke organisatie voor ontwikkelingsamenwerking ICCO was de hoofdsponsor van de eerste Mandela-lezing: de thema's vrede en verzoening sluiten goed aan bij de ideologische doelstellingen van ICCO. Daarnaast droegen ook de Europese Unie, Heineken International en de gemeente Amsterdam financieel bij.

www.niza.nl/mandelalezing

"...[The Truth and Reconciliation process] was a catharsis, a national catharsis, which was essential to begin the process of cementing our reconciliation (...) so that we could put it behind us and move on to a future where the eagle [South Africa] would have been released so that it could soar in the sky and fly higher and higher. Yet, this reconciliation can only be fully achieved once the very material inequalities, which divide South Africans into rich white and poor black are overcome."

(uit de lezing van Cyril Ramaphosa)

bemiddelingsbureau voor buitenlandse stages) over stage en onderzoek in zuidelijk Afrika. www.niza.nl/scriptieprijs

PERSVOORLICHTING

NiZA onderhoudt veel contact met journalisten, bijvoorbeeld door regelmatig via persberichten van zich te laten horen. Daarnaast neemt de persvoorlichter actief contact op met journalisten, om hen in contact te brengen met Afrikaanse gasten en uit te nodigen voor evenementen. Zo leidde het bezoek van de hoofdredacteur van de *Daily News on Sunday* Bill Saidi tot vier interviews in landelijke dagbladen over de bedreigde persvrijheid in Zimbabwe. Ook zoekt NiZA de pers via opinieartikelen. Onder de titel 'Hulp helpt en hulp moet' gaf NiZA in *Idee* (tijdschrift van D66) haar mening over het Kamergebied over dertig jaar Nederlandse ontwikkelingshulp.

Inmiddels weten journalisten NiZA zelf te vinden voor reacties op actuele gebeurtenissen in (zuidelijk) Afrika. Zo zorgde het bezoek van de Amerikaanse president Bush in juli voor meerdere radio-interviews met de directeur van NiZA. De bijlage 'NiZA in de media' toont een uitgebreid overzicht.

NiZA en Zimbabwe Watch protesteerden in 2003 tegen Nederlandse deelname aan het wereldkampioenschap cricket in Zimbabwe.

ILLUSTRATIE: TOM JANSSEN ©

Zimbabwe

Zimbabwe is al meerdere jaren een belangrijk personewerf voor NiZA. In 2003 leek de persaandacht wat te verslappen door de politieke impasse in Zimbabwe en de gebeurtenissen in het Midden-Oosten. Opvallend genoeg zorgde het wereldkampioenschap cricket, dat dit jaar in zuidelijk Afrika werd gehouden, voor veel beroering in de Nederlandse pers. Zimbabwe Watch en NiZA kregen in de pers veel

aandacht door hun protest tegen de deelname van het Nederlandse team aan de cricketwedstrijden in Zimbabwe. Het weerhield de nationale cricketbond er niet van te spelen in Zimbabwe. Maar door de actieve benadering van de pers, werden veel Nederlanders (weer) betrokken bij de repressie in het land.

ACHTERBAN

De achterban van NiZA bestaat uit ongeveer 25 000 donateurs. Velen steunden in het verleden het werk van de anti-apartheidsorganisaties waaruit NiZA is voortgekomen. Zij zijn ook nu nog zeer betrokken bij het werk van NiZA. De donateurs ontvangen vier maal per jaar de nieuwsbrief *NiZA Informatie*. In 2003 gaven opnieuw meer mensen geld via een periodieke schenking. Zo is NiZA verzekerd van structurele steun. De totale fondsinkomsten zijn in 2003 € 459.374. Helaas neemt het aantal NiZA-donateurs, zij het langzaam, af. Dit komt onder meer door het overlijden van oudere donateurs. Komend jaar hopen we met extra inspanningen nieuwe mensen bij het werk van NiZA te betrekken.

WWW.NIZA.NL

De website van NiZA geeft voorlichting over NiZA en biedt veel informatie over zuidelijk Afrika. Voor nieuwkomers biedt de site uitgebreide informatie over NiZA's werk in het Zuiden en over de voorlichtingsactiviteiten in Nederland aan. Op subsites worden alle activiteiten van Fatal Transactions, Zimbabwe Watch en de Stedenband Amsterdam-Beira aangekondigd. De site trekt iedere dag ruim 400 bezoekers en bevat dagelijks nieuwe informatie.

Hoewel de site geen 'hard nieuws' over zuidelijk Afrika aanbiedt, is het voor journalisten en politici een goede bron voor achtergrondinformatie en duiding bij de dagelijkse actualiteit. Dit komt voor een belangrijk deel door de inspanningen van de documentatiemedewerkers van NiZA's Bibliotheek, Informatie- en Documentatiecentrum (Bidoc). Zij verzamelen en ontsluiten digitale documenten en links naar websites uit en over zuidelijk Afrika. Deze collecties zijn door bijgevoegde korte samenvattingen ook zeer geschikt voor onderzoekers en studenten. Per maand worden 2500 pdf-documenten gedownload.

Bidoc is in Nederland uitgegroeid tot een unieke bibliotheek over zuidelijk Afrika. De bibliotheek heeft een inhoudelijk goed toegankelijke collectie boeken, video's, artikelen en documenten (samen 14 500 items). De medewerkers van Bidoc zorgen ook voor een sterk aanbod van achtergrondinformatie op de website van NiZA.

DIENSTVERLENING OP DE WEBSITE

Bidoc heeft in 2003 veel werk verzet op de website van NiZA. De medewerkers onderhouden een grote collectie externe links (685 url's) en digitale documenten en publicaties. Het aanbod wordt dagelijks bijgewerkt en aangevuld.

Op de website zijn vooral veel documenten te vinden over Zimbabwe en over (illegale) grondstoffenhandel in landen als Angola en de DRC. Deze bronnen zijn uitstekende achtergrondinformatie voor Zimbabwe Watch en Fatal Transactions, twee campagnes die vanuit het kantoor van NiZA worden uitgevoerd. (www.niza.nl/links en www.niza.nl/publicaties).

FOTO: KIER SCHURINGA

REORGANISATIE BIBLIOTHEEKBOEKEN

In de eerste maanden van 2003 is de reorganisatie van de boeken in de bibliotheek afgerond. In de rest van het jaar heeft de (gedeeltelijke) ontsluiting van de boeken in de professionele (Adlib) database veel tijd gekost. Zo'n 2 000 boeken zijn nu volledig beschreven met samenvattingen en trefwoorden. Daarmee is Bidoc vrijwel de enige Afrika-bibliotheek in Nederland die recente boeken ook inhoudelijk (dus met samenvattingen) ontsluit.

TOEGANKELIJKE INFORMATIE

Bidoc steekt veel energie in de verwerving en vooral de ontsluiting van (internet)documenten en tijdschriftartikelen. Slechts weinig Nederlandse bibliotheken bieden hun collectie zo gedetailleerd omschreven aan. Het vele extra werk dat de reorganisatie van de bibliotheekboeken met zich meebracht, betekende wel dat in 2003 iets minder records in de database zijn ingevoerd dan de geplande 3 000.

UNIEKE VIDEOCOLLECTIE

Bidoc bezit een grote collectie video's over zuidelijk Afrika die, voor Nederlandse begrippen, uniek is qua omvang en toegankelijkheid. Een groot deel bestaat uit documentaires, films en televisiefragmenten uit de jaren zeventig en tachtig. Ongeveer een kwart van de videobanden bevat recente opnames (vanaf 1998). In 2003 heeft Bidoc ongeveer zestig nieuwe banden aangeschaft of gekregen. Medewerkers nemen ook zelf programma's op. Nieuwe video's zijn allemaal in de database opgenomen. De uitleen van video's is dit jaar flink toegenomen.

DOSSIER

In 2003 heeft Bidoc een dossier over de criminaliteit in Zuid-Afrika uitgebracht. Een dossier introduceert aan de lezer één actueel thema omtrent zuidelijk Afrika. Het bevat een korte inleiding, een aantal artikelen en een uitgebreid overzicht van bronnen (print en digitaal) over het onderwerp.

www.niza.nl/bidoc

2003 was voor NiZA's kwartaaltijdschrift *Zuidelijk Afrika* het jaar van de waarheid. Hoewel een stabiele, onafhankelijke redactie het blad al zeven jaar met veel liefde en weinig financiële armlslag, samenstelt, waren ingrijpende maatregelen nodig om verder verlies van abonnees te voorkomen. Op basis van vele tientallen gesprekken met medewerkers van de redactie, NiZA en spelers op het gebied van (zuidelijk) Afrikaanse cultuur in Nederland, stelde freelance journalist Bart Luirink een serie aanbevelingen op.

VERNIEUWING

Om het blad aantrekkelijker te maken voor een bredere en jongere groep van potentiële lezers werd aangeraden om inzicht en scherpzinnige analyse niet uitsluitend op maatschappelijke en politieke thema's los te laten, maar ook nadrukkelijker op cultuur en reizen. Ook werd geopperd om een sterkere verbinding tot stand te brengen tussen het magazine en de talloze activiteiten op het gebied van zuidelijk Afrika in Nederland en de daarbij betrokken geïnteresseerden. Tenslotte pleitte de notitie ervoor om van het tijdschrift een 'etalage te maken van talent op het gebied van journalistiek en fotografie in zuidelijk Afrika'. Zowel redactie als de directie van NiZA stemden in met de aanbevelingen. Eind 2003 bevestigde NiZA haar vertrouwen in de nieuwe plannen met een extra financiële injectie. Luirink zal in

FOTO: BLANCA DIEGO

Minister van Vreemdelingenzaken Verdonk opent in september 2003 het opvanghuis voor teruggekeerde Angolese wezen in Luanda. 'Zuidelijk Afrika' onthult in december dat de opvang niet wordt gebruikt.

eerste instantie voor een jaar leidinggeven aan de vernieuwing van het magazine. Hij is de aanvoerder van een 'redactioneel team' waarvan ook eindredacteur Udo Sprang en beeldredacteur Nicole Segers deel uitmaken.

Zuidelijk Afrika haalde met het winternummer uitgebreid de landelijke media met onthullingen over de leegstand van een asielzoekerscentrum in Luanda voor uit Nederland

teruggekeerde Angolese weeskinderen. Ook trok het de aandacht met specials over mensenrechten en verantwoord ondernemen. De samenwerking tussen het magazine en www.see.org.za was succesvol. Deze website gaat onder het motto 'seeing and being seen' de in Nederland en Zuid-Afrika levende percepties over 'de ander' te lijf. De site wordt samengesteld in Johannesburg. www.niza.nl/magazine

Publicaties NiZA

Reguliere uitgaven:

- *NiZA Informatie*: kwartaaluitgave voor donateurs en relaties.
- *Nieuwsbrief Amsterdam-Beira*: kwartaaluitgave van de stedenband tussen Amsterdam en Beira. Laatste nr. in september 2003 na beëindiging van de stedenband.
- *Jaarverslag 2002*: overzicht van activiteiten en resultaten van NiZA in 2002.
- *Zuidelijk Afrika*: kwartaalmagazine over de regio, samengesteld door een onafhankelijke redactie en uitgegeven door NiZA.

Overige uitgaven:

- *Peace and Reconciliation, South African Lessons in a Global Context*, Ramaphosa, Cyril; Mandela Lecture 2003-06-19 . - 13 p.
- *Dubbelklik: Yo! Kaapstad*, Campen, Mirjam van, en Josine van den Berg; NiZA 2003-09-01 . - 31 p.
- *Criminaliteit in Zuid-Afrika*, Schuringa, Kier; NiZA 2003-09-01 . - 96 p.
- *Living Gazette*, Bos, Berendien (eindred.); NiZA 2003-09-26 . - 8 p.

Publicaties die zijn uitgegeven of gefinancierd door de programma's worden in de hoofdstukken over de programma's vermeld.

Samenwerking

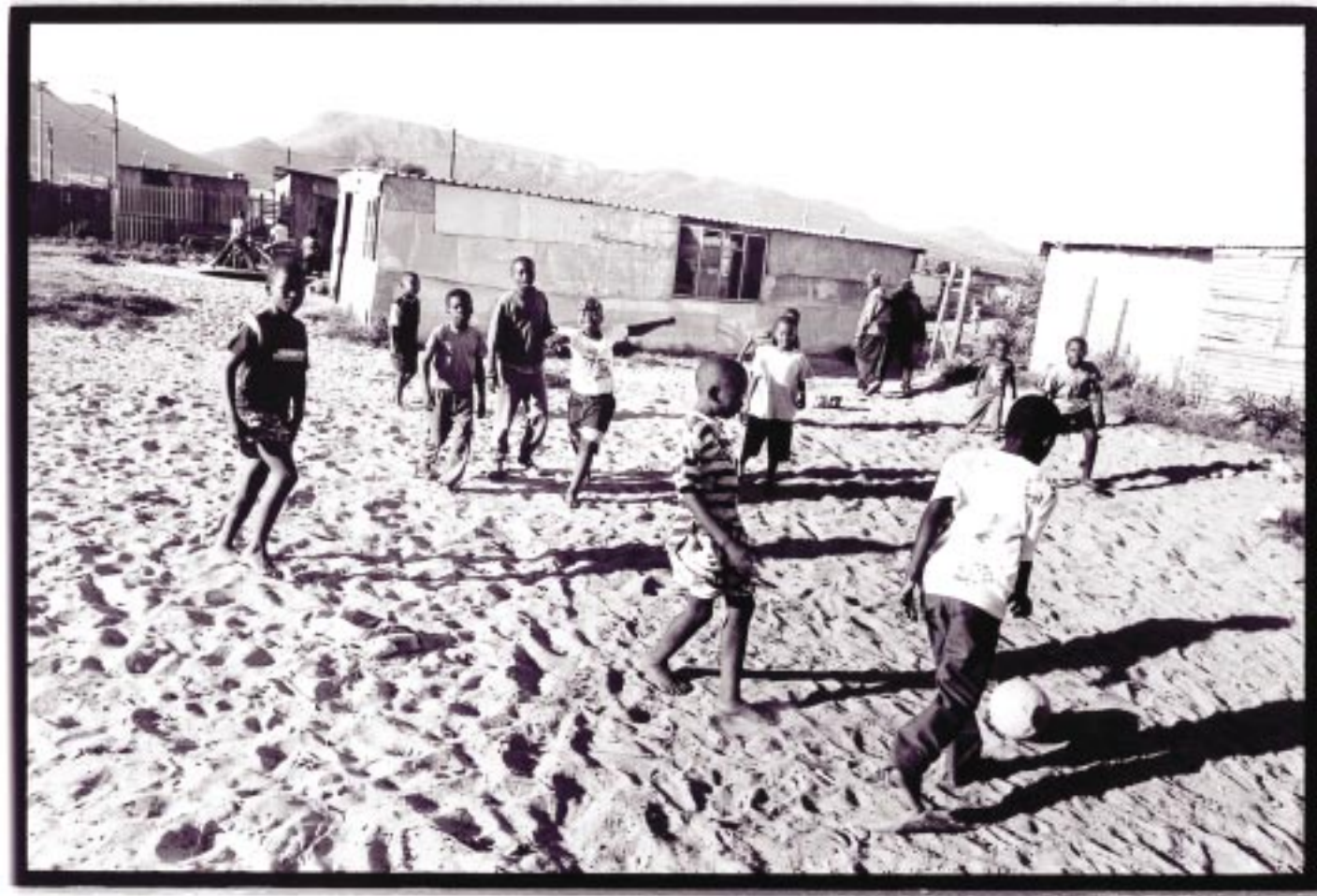

FOTO: HANNEKE DE VRIES ©

Inleiding

In 2003 onderhield NiZA een speciale relatie met drie organisaties die in het kantoor van NiZA zijn gehuisvest. Over en weer wordt maximaal gebruik gemaakt van elkaars expertise en contacten:

- *ZimbabweWatch*: samenwerkingsverband van Nederlandse maatschappelijke organisaties die zich inspinnen voor democratisering in Zimbabwe
- *Stedenband Amsterdam-Beira*: samenwerking tussen organisaties in Amsterdam en Beira (Mozambique), gefinancierd door de gemeente Amsterdam
- *SANPAD (South Africa-Netherlands Research Programme on Alternatives in Development)*: samenwerkingsverband tussen Zuid-Afrikaanse en Nederlandse universiteiten.

In 2003 heeft Zimbabwe Watch vooral gewerkt aan de uitwisseling van informatie en contacten tussen de verschillende maatschappelijke groepen in Zimbabwe, in de regio en in Europa. Ook zette Zimbabwe Watch zich in voor de versterking van de (internationale) lobby van de buitenparlementaire oppositie-groepen in Zimbabwe.

De stedenband tussen Amsterdam en Beira is in 2003 beëindigd door de gemeente Amsterdam. Dit jaar zijn nog diverse projecten uitgevoerd in beide steden. NiZA is daarnaast begonnen met het onderbrengen van een aantal projecten binnen de eigen organisatie.

SANPAD heeft in 2003 meerdere academische onderzoeksprojecten gefinancierd. Ook is de financiële administratie overgedragen van het Nederlandse naar het Zuid-Afrikaanse secretariaat.

Zimbabwe Watch

Één jaar na de omstreden verkiezingsoverwinning van president Mugabe in 2002, kenmerkte Zimbabwe zich in toenemende mate door geweld en tegenwerking van politieke tegenstanders en maatschappelijke burgerorganisaties. De vrijheid van meningsuiting is onderdrukt en de onafhankelijke rechtspraak wordt geminacht. De economie is tot stilstand gekomen en de internationale voedselhulp wordt op veel plaatsen alleen toegelaten op vertoon van een lidmaatschapskaart van de regerende partij ZANU-PF.

Gezien deze verslechterende situatie is de noodzaak van Zimbabwe Watch, een in 2001 opgericht samenwerkingsverband van Nederlandse organisaties, ook voor 2003 duidelijk. Zimbabwe Watch heeft zich allereerst geconcentreerd op een nieuwe missie en doelstellingen. Daarnaast is samenwerking tussen maatschappelijke organisaties binnen Zimbabwe en in de regio versterkt. Zimbabwe Watch heeft op internationaal niveau met en namens haar partners veel aandacht gevraagd voor de voortdurende mensenrechtenschendingen. Partners worden daarnaast regelmatig voorzien van informatie en publicaties die door de strenge censuur nauwelijks in Zimbabwe voor handen zijn.

MISSIE EN DOELSTELLING

Na de verkiezingen van 2002 achtte Zimbabwe Watch het noodzakelijk om haar missie en doelstellingen voor de toekomst aan te passen. In overleg met Zimbabwaanse organisaties werd het volgende besloten:

Missie

Zimbabwe Watch is een onafhankelijk samenwerkingsverband dat een bijdrage levert aan de zo spoedig mogelijke totstandkoming van een democratisch Zimbabwe dat de internationale mensenrechten en verdragen respecteert.

Doelstellingen

- Terugkeer naar een rechtstaat
- Versterking van het recht op vrije meningsuiting
- Beëindiging van het politieke geweld
- Depolitiseren van de voedselhulp

- Het werken richting democratische en vrije parlementaire verkiezingen in 2004
- Ontwikkeling van alternatieven voor de huidige situatie in Zimbabwe.

SAMENWERKING MAATSCHAPPELIJKE ORGANISATIES

In 2003 heeft Zimbabwe Watch veel werk verzet om de verschillende groepen uit de Zimbabwaanse oppositie met elkaar in contact te brengen en ieders werk onder elkaars aandacht te brengen. Dat is nodig, want door een bewuste verdeel-en-heers-taktiek van de regering is het onderlinge wantrouwen groot. Ook zijn de contacten versterkt met organisaties in de buurlanden van Zimbabwe en met Europese solidariteitsorganisaties.

Om de (internationale) lobby van de maatschappelijke groepen in Zimbabwe te versterken heeft NiZA voor hen met twee partnerorganisaties van het Mediaprogramma een training over internationale lobby georganiseerd. Zimbabwe Watch heeft hieraan deelgenomen. Ook heeft Zimbabwe Watch in 2003 nauw samen gewerkt met het Zimbabwe Human Rights NGO Forum om lobbyactiviteiten van de verschillende Zimbabwaanse groepen op elkaar aan te sluiten. Daarnaast hebben Zimbabwaanse organisaties aangegeven dat, voor meer effect, de lobby van Europese solidariteitsgroepen moet worden gestroomlijnd. Zimbabwe Watch is de motor achter betere samenwerking tussen de verschillende Europese organisaties.

Politieke tegenstanders van president Mugabe zijn vaak uitgesloten van voedselhulp. Depolitiseren van de hulp is een van de doelstellingen van Zimbabwe Watch.

ZIMBABWE WATCH

INTERNATIONALE AANDACHT MENSENRECHTEN

Zimbabwe Watch heeft op verschillende internationale fora aandacht gevraagd voor de mensenrechtenschendingen in Zimbabwe. Zimbabwe Watch heeft informatiebijeenkomsten georganiseerd voor diverse (mensenrechten)commissies, zoals die van de Verenigde Naties, de Afrikaanse Unie, de Europese Unie en het (Britse) Gemenebest. Ook heeft Zimbabwe Watch regelmatig contact met het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken over de ontwikkelingen in Zimbabwe en over te nemen maatregelen.

MEDIA AAN BANDEN GELEGD

In 2003 hebben nieuwe draconische mediawetten de onafhankelijke media in Zimbabwe een gevoelige slag toegebracht. Vrije nieuwsgaring en verspreiding zijn bijna onmogelijk geworden en de staatsmedia fungeren als spreekbuis van de regering van ZANU-PF.

Om enig tegenwicht te bieden aan de regeringspropaganda heeft Zimbabwe Watch een speciale editie van de verboden onafhankelijke krant *The Daily News* mogelijk gemaakt tijdens de top van het Gemenebest in december. Deze extra uitgave werd gemaakt en verspreid op deze ministeriële top in Nigeria, waar de verlenging van strafmaatregelen tegen Zimbabwe werd besproken. De krant bevatte onder andere een indringend overzicht van de mensenrechtenschendingen in het land.

INFORMATIEVERSPREIDING

Door de censuur en de beperkte toegang tot internet bereikten buitenlandse rapportages en onderzoeken de Zimbabwaanse maatschappelijke groepen nauwelijks. Daarom verstuurd Zimbabwe Watch regelmatig *readers* per e-mail aan haar netwerk in (en buiten) Zimbabwe. Om het 'afluisteren' van e-mails te verhinderen, staat de levering van beveiligde e-mail voor enkele Zimbabwaanse partnerorganisaties voor 2004 op het programma.

www.zimbabwewatch.org

NiZA voert sinds 1993 de officiële stedenband van de gemeente Amsterdam met de Mozambikaanse havenstad Beira uit. Vanuit de stedenband worden verschillende samenwerkingsprojecten tussen organisaties in beide steden gefinancierd. Op 26 maart 2003 viel het definitieve besluit van de gemeenteraad van Amsterdam om de stedenband te beëindigen. De gemeente wil nieuwe stedenbanden aangaan met steden in landen zoals Marokko en Turkije, waar veel immigranten in Amsterdam vandaan komen.

Tot en met 2005 ontvangt NiZA nog een beperkt bedrag om lopende activiteiten af te bouwen. In 2003 zijn nog diverse projecten in beide steden uitgevoerd. Ook heeft NiZA een begin gemaakt om de bestaande contacten en projecten onder te brengen bij andere activiteiten van NiZA, zoals de drie programma's. Een ander deel neemt MoçambiQactual over. Dit is een

De Stedenband Amsterdam-Beira ondersteunde in 2003 een circusproject voor straatjongeren in Beira.

nieuw project van NiZA, waarin kennis en voorlichting, politieke lobby, uitwisselingen en culturele activiteiten rondom Mozambique centraal staan.

ACTIVITEITEN IN BEIRA

Digifriends

In 2003 werd voor de tweede keer het ICT project Digifriends uitgevoerd. Leerlingen van drie middelbare scholen in Amsterdam en de Samora Machelschool in Beira werkten via het internet samen aan een gezamenlijke opdracht. Hiervoor kreeg de Samora Machel school in 2002 de beschikking over acht computers met een internetaansluiting. In 2004 voeren NiZA en mede-initiatiefnemer Danaë Interactive Education het project nog een keer uit. Daarna gaat Danaë zelfstandig verder.

Circus en handenarbeid

Begin 2003 heeft de stedenband een circus- en theaterprogramma voor straatjongeren opgezet. De theatergroep Haja-Haja gaf acht zondagochtenden theaterworkshops aan jongeren van het opvanghuis Tinotenda. Op 1 juni, de nationale feestdag van het kind, vertoonden de jongeren het stuk aan de

president van Mozambique, Joaquim Chissano, op bezoek in Beira. Het circusproject wordt gecombineerd met workshops handenarbeid. De jongeren verkopen de producten die ze door de cursussen leren maken. Deze inkomsten komen ten goede aan het circusproject.

Kliniek chronisch zieken

De samenwerking tussen enkele Amsterdamse ziekenhuizen en de Katholieke Universiteit van Beira heeft geleid tot de oprichting van een kleine kliniek voor chronisch zieken, zoals mensen met diabetes, astma of hoge bloeddruk.

Wijkopbouw

In 2003 is de plaatselijke organisatie ASSERCO begonnen met een wijkopbouwproject in de wijk Macurungu. Door wijkbewoners meer te betrekken bij hun buurt (en de politieke besluitvorming hierover) hoopt de wijk haar leefomstandigheden te verbeteren. NiZA's Mensenrechtenprogramma zet dit project voort.

ACTIVITEITEN IN AMSTERDAM

Levend Jaarboek Zuidelijk Afrika

Op NiZA's Levend Jaarboek in september werd de AVRO-documentaire *Beira B-boys* vertoond. In Beira volgden de film-makers twee Nederlandse breakdancers op bezoek bij de muziekgroep Djaaka. *Beira B-boys* is tot stand gekomen in samenwerking met de stedenband. Verder konden bezoekers de tentoonstelling 'Arms into Art' bezichtigen. Mozambikaanse kunstenaars hebben overgebleven wapens uit 17 jaar burgeroorlog omgesmeed tot kunstwerken. Hun werk laat zien dat Mozambique het verleden verwerkt en bouwt aan een nieuwe toekomst.

Jongerenuitwisseling

Opnieuw kwamen vier scholieren uit Beira en Managua (Nicaragua) naar Amsterdam voor de jaarlijkse jongerenuitwisseling. Leerlingen uit Amsterdam en haar twee zustersteden bogen zich dit jaar over het thema 'de multiculturele samenleving'. www.niza.nl/beira

Gonçalo Mabunda bij zijn beeldtentoonstelling 'Arms into Art'

FOTO: TOM VAN DER LEIJ ©

Het South Africa-Netherlands Research Programme on Alternatives in Development (SANPAD) is een uniek (onderzoeks)programma dat hoogwaardig onderzoek van Zuid-Afrikaanse wetenschappers stimuleert. SANPAD wil vooral wetenschappelijk onderzoek van Zuid-Afrikanen uit achtergestelde bevolkingsgroepen bevorderen. Deze kregen tijdens de apartheid nauwelijks een kans in de door blanken gedomineerde wetenschappelijke wereld in Zuid-Afrika.

De Zuid-Afrikaanse wetenschappers werken in hun onderzoek samen met collega's op een van de Nederlandse universiteiten. Het Nederlandse ministerie voor Ontwikkelingssamenwerking financiert SANPAD sinds 1997. Sindsdien zijn circa dertig onderzoeken afgerond. Dit jaar is de financiële administratie overgedragen aan het Zuid-Afrikaanse secretariaat van SANPAD.

IN 2003

Ieder jaar organiseert SANPAD een cursus onderzoeksmethodologie. In 2003 volgden twintig onderzoekers deze cursus als voorbereiding op hun promotieonderzoek. Sinds 1997 hebben 99 onderzoeksgroepen steun gekregen. Ongeveer dertig projecten zijn inmiddels succesvol afgerond. Het Nederlandse secretariaat is gehuisvest bij NiZA. In 2003, zes jaar na de start, is het financiële beheer van het programma overgedragen aan SANPAD's kantoor in Zuid-Afrika.

ONDERZOEK

SANPAD financiert onderzoek over de volgende onderwerpen:

- *Nieuwe benaderingen van economische ontwikkeling.* Bijvoorbeeld: de globalisering en de invloed hiervan op de Zuid-Afrikaanse economie; voedselveiligheid bij ontwikkeling van de landbouw, ontwikkeling van kleinschalige bedrijven en verantwoord ondernemerschap.
- *Sociale ontwikkeling en kwaliteit van leven.* Bijvoorbeeld: onderzoek op het gebied van onderwijs en gezondheidszorg met extra aandacht voor hiv/aids.
- *(Het beheer van) natuurlijke hulpbronnen.*
- *Democratie, de overheid en de samenleving.* Bijvoorbeeld: wetgeving en democratisering, democratisch leiderschap, het functioneren van overheidsdiensten, misdaadbestrijding en de rol van maatschappelijke organisaties.
- *Cultuur, identiteit en de samenleving.* Bijvoorbeeld: multiculturalisme en sociale gelijkheid; taal, identiteit en democratie; historische aspecten.
- *Armoedebestrijding.*

Alle onderzoeksvorstellen moeten maatschappelijk relevant zijn. De voorkeur gaat uit naar onderzoek dat ook gericht is op beleidsbeïnvloeding. SANPAD plaatst de oproep voor het indienen van onderzoeksvorstellen in de grote landelijke kranten in Zuid-Afrika en op haar website. www.sanpad.org.za

Psychosociaal onderzoek plattelandsscholieren

In 2003 heeft SANPAD het project *Youth empowerment and social development* van de Nelson R. Mandela School of Medicine (Universiteit van Natal, Durban) gefinancierd. In dit project deden Zuid-Afrikaanse academici onderzoek naar de psycho-

sociale behoeften van leerlingen op middelbare scholen op het platteland. Hierna ontwikkelden zij hierover een lesprogramma dat met succes op diverse scholen is uitgevoerd. Dit project, dat een samenwerking is tussen de universiteit van KwaZulu Natal

en de Universiteit Maastricht, werd afgerond in 2003. Het team besloot daarop een aanvraag te doen voor een vervolgproject over geweld tegen meisjes op plattelandsscholen. Dit project is inmiddels goedgekeurd en in volle gang.

Organisatie

FOTO: HANNEKE DE VRIES

In 2002 heeft NiZA een aanvraag voor een vierjarige instellings-subsidie ingediend bij het ministerie van buitenlandse zaken.

Deze TMF-bijdrage is inmiddels toegekend. De subsidie is bedoeld voor de ontwikkeling en versterking van de eigen organisatie zodat, in het geval van NiZA, de contacten met de partnerorganisaties in het Zuiden kunnen worden geïntensiveerd en verbeterd. De TMF-bijdrage maakte een groei van het aantal medewerkers mogelijk. Deze groei vereiste op haar beurt versterking van de directie en een aanpassing van het personeelsbeleid. Met de ervaringen van het opstellen van deze aanvraag in het achterhoofd, was er in 2003 bewust meer aandacht voor interne beleidsontwikkeling.

ORGANISATIE

Groei aantal medewerkers

Dankzij de subsidie was NiZA in 2003 in staat een inhaalslag te maken en het aantal formatieplaatsen uit te breiden van 27,7 naar 37,6 volledige arbeidsplaatsen (36 uur). De meeste medewerkers werken parttime. De groei vond hoofdzakelijk plaats binnen de programma-afdelingen en de afdeling communicatie. Behalve twee beleidsmedewerkers is ook een lobbyiste aangesteld. Het secretariaat is eveneens versterkt.

De groei maakte een uitbreiding van de kantoorruimte noodzakelijk. In het najaar van 2003 is een extra verdieping in het gebouw waar NiZA is gevestigd in gebruik genomen.

Versterking van directie

Sinds de oprichting van NiZA in 1997 is Peter Hermes directeur. Veel van zijn taken spelen zich buiten de organisatie af: contacten met organisaties, politieke partijen en politici in zuidelijk Afrika en Nederland, informeren en adviseren van ambtenaren en minister voor ontwikkelingssamenwerking, lobbyactiviteiten ten behoeve van zuidelijk Afrika en de sector ontwikkelingssamenwerking. Er was hierdoor al langere tijd behoefte aan versterking van de directie voor de interne zaken, zoals ondersteuning van de programmamanagers.

In 2003 is Bob van der Winden, voorheen manager van het Media-programma, toegetreten tot de directie als programmadirecteur.

Secretariaat

2003 was een jaar van groei, verandering en verbetering voor het secretariaat. Er is hard gewerkt aan het verhogen van de kwaliteit van het secretariaat en de receptie. Om de groei van NiZA bij te benen was het noodzakelijk kritisch te kijken naar de rol van het secretariaat in de organisatie.

Door veranderingen in de organisatiestructuur zijn nieuwe werkzaamheden aan het takenpakket van het secretariaat toegevoegd, met name het facilitair beheer en netwerkbeheer. De verhuizing van een deel van het personeel naar de etage onder het huidige kantoor is geheel georganiseerd door secretariaatsmedewerkers. Door de ontwikkelingen in 2003 is het secretariaat in 2004 beter in staat het milieu- en duurzaamheidsbeleid van NiZA vorm te geven. Daarbij gaat het onder meer om: papier- en energieverbruik, gebruik van kantoomaterialen en lunchbenodigdheden.

Interne beleidsontwikkeling

Het opstellen van de *TMF-aanvraag 2003-2006* en vervolgens, in 2003, het opstellen van het *NiZA Jaarplan 2004*, maakten het noodzakelijk dat NiZA de interne beleidsontwikkeling verbeterde. De vele losse beleidsinitiatieven op afdelings- en organisatie-niveau (heidedagen, brainstormmiddagen, evaluaties, et cetera) zijn in 2003 ondergebracht in een samenhangende beleidscyclus. Ook zijn in 2003 twee beleidsmedewerkers aangesteld.

PERSONEELSZAKEN

Op het gebied van personeelszaken is er in 2003 veel aandacht geweest voor scholing, ziekteverzuim, een nieuw functie- en waarderingssysteem en de werkomstandigheden voor medewerkers van NiZA.

Scholingsbeleid

Om de persoonlijke scholingswensen van de medewerkers en de behoeften van de organisatie beter op elkaar af te stemmen heeft NiZA een scholingsplan opgesteld. Uit onderzoek bleek dat de medewerkers veel behoefte hebben aan meer kennis over de geschiedenis van NiZA en van de Nederlandse betrokkenheid bij zuidelijk Afrika. Andere onderwerpen die werden genoemd waren

kennis over de context waarin NiZA werkt, zowel in Nederland als in het Zuiden, theorievorming en praktijkervaringen op het gebied van ontwikkelingssamenwerking en projectmanagement.

Om aan deze behoeften te voldoen is in samenwerking met het trainingsbureau Context International een intensieve training ontwikkeld van tien dagen. Ruim dertig medewerkers volgen deze cursus, die nog doorloopt tot in 2004.

Daarnaast worden regelmatig gezamenlijke informatiebijeenkomsten over een zuidelijk Afrikaans land of thema georganiseerd met externe deskundigen.

Tot slot hebben diverse medewerkers individuele cursussen gevolgd, bijvoorbeeld op het gebied van leidinggeven, computer-beheersing of vakinhoudelijke kennis.

Ziekteverzuim

De medewerkers van NiZA kunnen we omschrijven als bevlogen, gedreven, harde werkers. Een aantal van hen bleek verschijnselen van stress te hebben en regelmatig te hard te werken. Sommigen raakten voor korte of langere tijd ziek.

In 2001 is er een begin gemaakt met een structurele aanpak om stress en overwerk te voorkomen. Het management is geprofessionaliseerd en het personeelsbeleid is verbeterd.

Ook is het niet opnemen van vakantiedagen en het structureel overwerken inmiddels aan banden gelegd.

Deze preventieve maatregelen en de zorgvuldige begeleiding gericht op terugkeer van zieke werknemers werpen hun vruchten af. Het gemiddelde ziekteverzuimpercentage lag de laatste jaren boven de zes procent, maar is in 2003 gedaald naar 2,3 procent.

Arbobeleid

In de zomer van 2002 heeft NiZA's arbodienst een werkbelevingsonderzoek uitgevoerd. De totaalscore van dit onderzoek is goed bevonden. Enkele aanbevelingen uit dit onderzoek waren extra aandacht voor professionalisering van het management en voor timemanagement. NiZA heeft deze aanbevelingen inmiddels omgezet in concrete cursussen of *coaching* op de genoemde onderwerpen. Na de interne verhuizing heeft NiZA een uitgebreid individueel werkplekonderzoek laten uitvoeren door een ergonomisch adviesbureau. De aanbevelingen uit dit onderzoek, waaronder aanschaf van nieuw meubilair en speciale software op de

Prins Hendrikkade 33: NiZA is gehuisvest op de derde en vierde verdieping.

computers, zijn opgevolgd. Hetzelfde bureau verzorgt verder jaarlijks een anti-RSI-training voor alle medewerkers van NiZA. Tot slot is het jaarlijkse arboplan-van-aanpak opgesteld door de medewerker personeelszaken. Dit is goedgekeurd door NiZA's personeelsvertegenwoordiging en de arbodienst.

Nieuw functie- en waarderingssysteem

Voor een goede en zorgvuldige werving, selectie, beoordeling, beloning en persoonlijke ontwikkeling, is een afgewogen en gespecificeerd functie- en waarderingssysteem noodzakelijk. NiZA heeft daarom besloten de oude functiebeschrijvingen en de daaraan gekoppelde salarissen per 1 januari 2004 te vervangen door een nieuw functie- en waarderingssysteem. Het nieuwe systeem is gebaseerd op de CAO Welzijn. In 2003 is de omschakeling voorbereid.

Verbetering arbeidsvoorwaarden

Ter verbetering van de arbeidsvoorwaarden heeft NiZA besloten de CAO Welzijn op een aantal punten vrijwillig te gaan volgen. Zo is er een 36-urige werkweek ingevoerd en zijn de salarissen aangepast aan het niveau van de CAO Welzijn. Ook heeft NiZA een eigen kinderopvangregeling ingevoerd.

Personeelsvertegenwoordiging

Sinds 2001 heeft NiZA een personeelsvertegenwoordiging (PVT), bestaande uit drie tot vijf leden. De PVT is het onafhankelijke aanspreekpunt voor medewerkers van NiZA. De leden worden in principe tweejaarlijks gekozen door alle medewerkers, met uitzondering van pas in dienst getreden werknemers, de directie en het bestuur. De PVT overlegt met en adviseert de directie en de personeelsfunctionaris over personeelszaken en ontwikkelingen van de interne organisatie. Dit advies kan gevraagd en ongevraagd worden uitgebracht. Bovendien kunnen arbozaken alleen met instemming van de PVT worden uitgevoerd. Tot slot is de PVT verantwoordelijk voor de organisatie van het jaarlijkse personeelsuitstapje en de kerstpakketten.

Nu NiZA ongeveer vijftig medewerkers in dienst heeft, is de tijd aangebroken om een ondernemingsraad in te stellen. De PVT zal per 1 januari 2005 een ondernemingsraad opstarten. Zij krijgen daarvoor begeleiding in de vorm van workshops en cursussen.

FOTO: WILCO VAN HERPEN ©

Financieel verslag

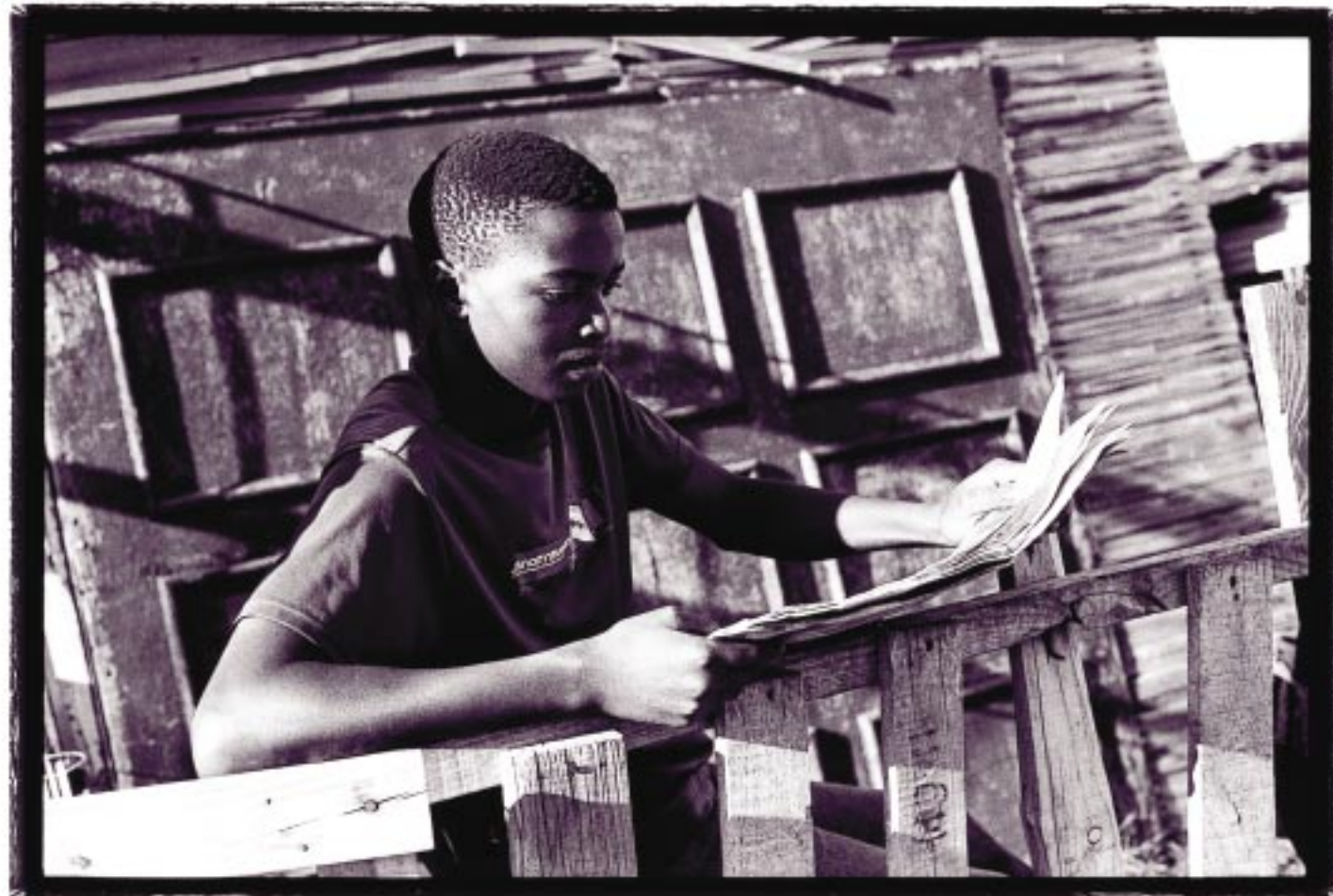

FOTO: HANNEKE DE VRIES ©

Financiële verantwoording

2003 was voor NiZA een jaar van groei en investering, met name dankzij de instellingssubsidie die NiZA mocht ontvangen van het ministerie van buitenlandse zaken, in het kader van de Thematische Medefinanciering (TMF). Voor de drie programma's betekende dat de mogelijkheid een kwaliteitsslag te maken: de programmateams hebben veel meer dan voorheen tijd en ruimte gekregen om zich te verdiepen in de partnerorganisaties en hen van dienst te kunnen zijn. Ook de interne organisatie is versterkt zodat de interne dienstverlening aan de programma- en communicatie-afdelingen is verbeterd.

FINANCIËLE SITUATIE

NiZA heeft in het jaar 2003 een positief bedrijfsresultaat geboekt van € 2.648. Dit bescheiden resultaat is conform begroting. Het resultaat zorgt ervoor dat het eigen vermogen toeneemt en bedraagt nu € 815.811. Het vrij besteedbaar vermogen is desondanks afgenomen. Deze afname wordt veroorzaakt door de toename van het fonds activa bedrijfsvoering. Wegens een noodzakelijke uitbreiding van de huisvesting heeft NiZA hier investeringen moeten doen. Het vrij besteedbaar vermogen bedraagt per 31 december 2003 € 667.890.

De financiële situatie van NiZA is nog steeds goed te noemen. Naast de vierjarige TMF-bijdrage van het ministerie van buitenlandse zaken heeft NiZA de financiële ruimte om met behulp van (sector)programmafinanciering door PSO, de drie sectorprogramma's verder te ontwikkelen tot volwaardige thematische programma's. Wel blijkt de volledige besteding van deze financiële ruimte door onder andere een vertraagde totstandkoming van deze sectorprogramma's lastig. Speerpunt van het financieel beleid 2004 is daarom gericht op de volledige besteding van de gereserveerde ruimte.

TOELICHTING OP DE BATEN

De baten van NiZA ontstaan door fondswerving, subsidies van overheden en anderen, en overige inkomsten. Hieronder staat vermeld hoe de baten zich in 2003 hebben ontwikkeld.

Fondswerving

In 2003 is NiZA er niet in geslaagd de fondsinkomsten te laten stijgen. Dit kan betekenen dat de dalende trend sedert 1994 weer wordt voortgezet. Voor de gehele charitatieve sector vallen de fondsinkomsten tegen, hetgeen vermoedelijk veel te maken heeft met de economische recessie.

De inkomsten uit fondswerving bedragen in 2003 € 459.374. Dit betekent een daling t.o.v. 2002 van € 26.898, hetgeen een procentuele afname is van 6%. De totale realisatie 2003 van de fondsinkomsten is vergelijkbaar met de realisatie in 2001.

Wanneer specifiek naar de diverse acties wordt gekeken, valt op dat de opbrengsten van de mailingacties fors zijn afgenomen met bijna € 32.000. Dit betekent een afname van bijna 14% ten opzichte van 2002. De periodieke overschrijvingen zijn ook iets gedaald maar de periodieke machtigingen zijn juist weer toegenomen. Daar staat tegenover dat de spontane giften zijn afgenomen. Hieruit blijkt dat het beleid om donateurs te verzoeken NiZA te machtigen succes heeft, maar waarschijnlijk wel ten koste gaat van de spontane giften.

De schenkingen zijn iets afgenomen ten opzichte van 2002, maar daar staat tegenover dat NiZA wel inkomsten uit nalatenschappen heeft mogen ontvangen.

De totale kosten fondswerving bedragen in 2003 € 99.180. In 2002 bedroegen de kosten fondswerving nog € 113.841. De afname van de kosten bedraagt € 14.661. Deze afname is een gevolg van ingezet beleid om de kosten terug te brengen.

De oorzaak van de afname is vooral te danken aan lagere uitvoeringskosten. Hierdoor bedragen de kosten fondsenwerving nu 21,59% ten opzichte van de inkomsten.

De kosten fondswerving bestaan uit uitvoeringskosten en verwervingskosten. De uitvoeringskosten bedroegen in 2003 € 40.800. Deze kosten bestaan uit personeelskosten en de bijdrage aan de huisvestings- en bureaurokosten van NiZA. De verwervingskosten bedroegen € 58.381. Deze kosten bestaan uit notariskosten, diverse kosten van de mailingen, distributie- en verzendkosten en promotiekosten. De verwervingskosten zijn t.o.v. 2002 toegenomen door specifieke promotie-activiteiten.

Prijsstijgingen zijn een andere oorzaak van de gestegen kosten. Voor 2004 zal worden onderzocht of hier de kosten gereduceerd kunnen worden.

Subsidies overheden en anderen

De subsidies ter financiering van projecten zijn in 2003 lager uitgevallen dan aanvankelijk was begroot. De realisatie bedraagt € 2.598.230 en dat is € 1.282.382 lager dan begroot. Deze afwijking wordt voornamelijk veroorzaakt door een lagere realisatie van de verschillende sectorprogramma's. Het Mensenrechtenprogramma heeft een lagere realisatie omdat de aanvraag van dit programma pas later door de donor is goedgekeurd dan waarmee in de begroting en planning rekening was gehouden. Het verschil tussen begroting en realisatie bedraagt € 629.000.

Het Mediaprogramma was in 2003 begroot op € 2.635.000. De uiteindelijke goedkeuring van mediaprojecten in 2003 door PSO bedroeg echter € 2.264.087 hetgeen € 370.913 minder is dan is begroot. Daarnaast wordt in de realisatie van de projecten in het mediasectorplan rekening gehouden met afrekeningen van projecten uit voorgaande jaren en dan met name van niet-gerealiseerde projectfinancieringen. Deze bedraagt voor het mediasectorprogramma € 250.693.

Het sectorprogramma economie heeft eveneens minder ontvangen dan was begroot, omdat de voorbereidingen meer tijd vergden dan was verondersteld. Het verschil tussen begroting en realisatie bedraagt hier € 120.000.

NiZA heeft voor het programma SANPAD € 142.373 van het ministerie van buitenlandse zaken ontvangen en € 80.000 van de gemeente Amsterdam ten behoeve van de Stedenband Amsterdam-Beira. Voor een aantal overige projecten heeft NiZA € 88.824 ontvangen.

NiZA heeft in 2003 voor € 332.133 aan voorlichtingssubsidies ontvangen. Deze subsidies zijn bedoeld om met voorlichtingsactiviteiten in Nederland informatie te verschaffen over zuidelijk Afrika met als nevendoeel het draagvlak binnen de Nederlandse samenleving voor ontwikkelingssamenwerking te versterken. NiZA heeft € 100.000 ontvangen van NCDO en € 139.764 van de

Europese Unie ontvangen voor diverse voorlichtingsactiviteiten. ICCO en Heineken hebben in totaal € 80.000 bijgedragen aan de organisatie van de Mandela-lezing. Het VSB Fonds en Hivos hebben € 28.000 bijgedragen aan de tentoonstelling 'Kwere Kwere'. Overige bijdragen voor voorlichtingsactiviteiten zijn onder andere afkomstig van NUFFIC en de gemeente Amsterdam.

De totale TMF-subsidie bedraagt voor de periode 2003-2006 € 9.000.000, waarvan € 1.758.000 in 2003 is ontvangen. De jaarlijkse toerekening van deze subsidie kent overigens een progressief karakter, rekening houdend met de groei van de organisatie en jaarlijkse kostenstijgingen.

Overige baten

Onder de overige baten worden verstaan de rente-inkomsten, de resultaten van de beleggingen en de inkomsten van het magazine *Zuidelijk Afrika*.

Rente

De rente-inkomsten zijn lager dan begroot. De oorzaak hiervan is gelegen in een lagere rentestand van de internetspaarrekening gedurende 2003. Tevens is de rentelooptijd over de spaartegoeden korter geweest omdat per 1 september 2003 participaties in ASN-beleggingsfondsen zijn aangekocht.

Waardevermeerdering beleggingen

In september 2003 heeft NiZA ter waarde van € 1.000.000 participaties gekocht in het ASN-aandelenfonds en in het ASN beleggingsfonds. In de periode september-december heeft deze belegging negatief gerendeerd. Er deed zich een waardevermindering voor van € 2.345. De beleggingskosten bedroegen ruim € 1.000. Deze kosten bestaan uit bewaarloon en verkoopprovisie van de bank.

Magazine Zuidelijk Afrika

De inkomsten van *Zuidelijk Afrika* zijn in 2003 gedaald t.o.v. de realisatie van 2002. De abonnementsinkomsten van het magazine bedroegen in 2003 € 45.278. Deze zijn met € 3.100 afgenomen ten gevolge van een minder aantal abonnees. De inkomsten van de specials zijn ook afgenomen en bedroegen in 2003 € 20.000.

De afname van de inkomsten zijn voor NiZA aanleiding om een nieuwe wervingsactie op te zetten. In 2004 wordt daarom een extra investering gedaan die voor een nieuwe aanwas van het magazine moeten zorgen.

Overige opbrengsten

De overige opbrengsten bedragen € 92.592 terwijl hiervoor € 29.000 was begroot. Met name de vrijval van een aantal oude projecten zorgt voor een relatief hoge onvoorziene baat.

TOELICHTING OP DE BESTEDINGEN

In 2003 heeft NiZA € 5.424.037 aan de doelstellingen besteed. Deze besteding is lager t.o.v. de begroting 2003, maar hoger t.o.v. de besteding 2002. De afwijking t.o.v. het jaar 2002 bedraagt € 43.775. Deze stijging wordt vooral veroorzaakt door een toename van de uitvoeringskosten. In 2003 zijn geen grote incidentele projecten uitgevoerd terwijl deze in 2002 wel hebben plaatsgevonden.

In 2003 is gestaag gewerkt aan de verdere ontwikkeling aan de sectorprogramma's. Dit heeft ertoe geleid dat het mensenrechten-

FOTO: MARGRIT COPPE ©

sectorprogramma begin 2004 is goedgekeurd. Het identificatieprogramma voor het sectorprogramma Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen is ook begin 2004 goedgekeurd en de verwachting is dat het sectorprogramma over NePAD in juli 2004 wordt goedgekeurd. Wel is gebleken dat de ontwikkeling van dergelijke programma's aanzienlijk meer tijd en investeringen vergt dan van te voren was gepland. Dit verklaart dan ook voor een groot deel de toename van de uitvoeringskosten in 2003. De verwachting is dat de projectbestedingen in 2004 in het kader van de sectorprogramma's nu ook significant zullen toenemen.

De bestedingen onder voorlichting en bewustmaking bedroegen in 2003 € 1.237.698. Dit betekent een toename ten opzichte van 2002 met € 543.781. Deze stijging wordt veroorzaakt door een stijging van zowel de uitgevoerde activiteiten als de uitvoeringskosten.

NiZA heeft in 2003 voor € 2.598.230 projectsubsidies besteed. Het grootste deel van deze besteding is gerealiseerd door het Media-programma. Het overige deel van deze bestedingen is gerealiseerd door het Mensenrechtenprogramma en het Economieprogramma. Verder zijn investeringen gedaan in diverse projecten c.q. campagnes zoals het onderwijsprogramma SANPAD, de stedenband Amsterdam-Beira, de Nederlandse campagne Fatal Transactions, een tentoonstelling over xenofobie, een drietal NePAD-conferenties in Mozambique en een aantal overige projecten. Daarnaast zijn er vanuit de drie programma's eigen projecten gerealiseerd. Deze projecten vonden deels plaats in het kader van de op- en uitbouw van de sectorprogramma's en een aantal losse projecten die niet extern gefinancierd konden worden.

De uitvoeringskosten voor de uitvoering van de programma's (structurele hulp) in Nederland bedroegen in 2003 € 1.192.111. Dit duidt op een toename ten opzichte van het jaar 2002, maar is minder dan was begroot. Ten gevolge van een latere invulling van zowel een aantal vacatures alsmede een aantal investeringen in de huisvesting, zijn de uitvoeringskosten lager uitgevallen dan was begroot. De stijging t.o.v. van het jaar 2002 is een duidelijke indicatie van de groei van de organisatie.

Balans per 31 december 2003

BELEID TEN AANZIEN VAN HET VRIJ BESTEEDBARE VERMOGEN

In 2003 heeft NiZA een sterke groei doorgemaakt. De organisatie heeft nu de gewenste omvang bereikt waarbij er sprake is van drie programma-afdelingen en een afdeling communicatie. Daarnaast voert NiZA een aantal campagnes ten aanzien van Zimbabwe en de (illegale) grondstoffenhandel. De groei van de organisatie heeft ook geleid tot een uitbreiding van de ondersteunende diensten zoals het secretariaat, Bidoc en de directie.

Het beleid ten aanzien van het vrij besteedbaar vermogen is om deze vooral als buffer te kunnen gebruiken om financiële tegenvallers op te kunnen vangen. Omdat de organisatie groeit, neemt het financiële risico ook toe. Dit betekent dat het eigen vermogen van de organisatie ook moet toenemen. Het beleid is erop gericht om ieder jaar het eigen vermogen te laten toenemen met € 25.000. Het vrij besteedbaar vermogen mag ook worden gebruikt om rendement te maken in de vorm van beleggingswinst of rentebaten.

Met de toegekende vierjarensubsidie van € 9.000.000 van het ministerie van buitenlandse zaken heeft NiZA financiële zekerheid gekregen tot 2007. Wel kijkt NiZA nu ook al naar mogelijkheden om in de periode 2007-2010 fondsen te werven. De subsidies van het ministerie zijn als gevolg vanerschikking en het economisch en politiek getij aan verandering onderhevig. NiZA gaat er niet vanzelfsprekend vanuit dat zij ook voor de periode 2007-2010 weer een zelfde subsidie tegemoet kan zien. Daarom zoekt NiZA nadrukkelijk samenwerking met andere organisaties om in consortia subsidie-aanvragen te doen. Ook overlegt NiZA met andere (ook buitenlandse) fondsen om programma- en organisatiefinanciering te realiseren voor de periode 2007-2010.

Vrij besteedbaar vermogen

Vorig jaar zijn de continuïteitsreserve en de bestemmingsreserve bij elkaar gevoegd met als doel de continuïteit van de organisatie te waarborgen. Aan deze nieuw te vormen reserve is een ondergrens gesteld van € 544.500.

Uit de jaarrekening blijkt dat het vrij besteedbaar vermogen nu € 667.890 bedraagt. Deze daling ten opzichte van 2002 bedraagt € 96.719. Deze daling heeft vooral te maken met de toename van

het fonds activa bedrijfsvoering wegens de investeringen van de organisatie in de huisvesting. Met andere woorden, een deel van het eigen vermogen is omgezet in activa zoals computers, meubilair en inrichting.

Hoewel de ondergrens van het vrij besteedbaar vermogen niet is bereikt, is NiZA er niet in geslaagd het vrij besteedbare vermogen te doen toenemen. Gezien de groei van de organisatie is het, vanuit het oogpunt van continuïteit, verstandig hier extra inspanningen te verrichten.

BELEGGINGSBELEID NIZA EN VERMOGENSRISICO'S

NiZA heeft in 2003 een conservatief beleggingsbeleid gevoerd. In 2002 zijn alle staatobligaties verkocht en omgezet in liquide middelen. Halverwege 2003 heeft NiZA participaties gekocht in het ASN-aandelenfonds en het ASN-obligatiefonds. Deze belegging heeft in 2003 een bescheiden negatief rendement opgeleverd van € 2.345. Het risico voor het vermogen wordt echter als gering beschouwd, omdat obligaties als een veilige belegging worden beschouwd en omdat het aandelenfonds van de ASN meelift op de aantrekkende beurzen. Als desondanks de beursontwikkelingen tegenvallen, kunnen de participaties in het aandelenfonds weer worden omgezet in liquide middelen.

De in dit jaarverslag opgenomen financiële verantwoording over 2003 is ontleend aan de jaarrekening 2003. De volledige jaarrekening, waaraan de cijfers van de verkorte financiële verantwoording zijn ontleend, is gratis te bestellen bij NiZA.

Op de volgende pagina's worden de balans en de staat van baten en lasten 2003 gepresenteerd.

Bedragen in euro

Activa

Materiële vaste activa bedrijfsvoering:

	31 December 2003	31 December 2002
– bedrijfsmiddelen	147.921	48.554
Beleggingen	996.665	–
Voorraden	–	–
Vorderingen	857.264	1.469.934
Liquide middelen	792.213	2.080.174
	<u>1.649.477</u>	<u>3.550.108</u>
Totaal	<u>2.794.063</u>	<u>3.598.662</u>

Passiva

Eigen vermogen:

– vrij besteedbaar vermogen	667.891	764.609
– vastgelegd vermogen	–	–
• bestemmingsfonds	–	–
• fonds activa bedrijfsvoering	147.921	48.554
	<u>815.811</u>	<u>813.163</u>
Schulden:		
– op lange termijn	10.891	14.521
– op korte termijn	1.967.361	2.770.978
	<u>1.978.252</u>	<u>2.785.498</u>
Totaal	<u>2.794.063</u>	<u>3.598.662</u>

Staat van baten en lasten 2003

Bedragen in euro

Baten

Baten uit eigen fondswerving:

- mailingacties
- contributies, donaties, giften en schenkingen
- nalatenschappen
- overige baten

Kosten eigen fondswerving:

- verwervingskosten
- uitvoeringskosten

(in % van baten uit eigen fondsenwerving)

Totaal eigen fondsenwerving

Beschikbaar uit fondsenwerving

Subsidies overheden en anderen

Resultaat beleggingen

Overige baten

Totaal beschikbaar voor doelstelling

	Werkelijk 2003	Begroting 2003	Werkelijk 2002
	201.618	260.000	233.576
	255.653	260.000	252.696
	2.104		-
	-		-
	459.375	520.000	486.272
	58.380	71.000	48.112
	40.800	41.890	65.729
	99.180	112.890	113.841
	21,59	21,71	23,41
	360.194	407.110	372.431
	360.194	407.110	372.431
	4.843.885	6.537.426	4.722.315
	(2.345)	-	(8.590)
	224.980	199.000	319.154
	5.426.715	7.143.536	5.405.311

Getallen tussen haakjes zijn negatieve bedragen

Bedragen in euro

Bestedingen

Besteed aan doelstelling

Voorlichting en bewustmaking:

- eigen activiteiten
- uitvoeringskosten

Structurele hulp:

- verstrekte steun / subsidies
- eigen projecten
- uitvoeringskosten Nederland

Totaal besteed aan doelstelling

Overschot / tekort

Overschot toegevoegd / onttrokken aan:

- vrij besteedbaar vermogen NiZA
- bestemmingsfonds
- reserve AKV
- fonds activa bedrijfsvoering

Getallen tussen haakjes zijn negatieve bedragen

	Werkelijk 2003	Begroting 2003	Werkelijk 2002
	493.062	589.323	268.373
	744.636	803.265	425.544
	1.237.698	1.392.588	693.917
	2.598.230	3.880.612	3.967.951
	396.028	558.237	57.742
	1.192.111	1.311.292	660.682
	4.186.369	5.750.141	4.686.375
	5.424.067	7.142.729	5.380.292
	2.648	807	25.019
	(96.719)	807	108.774
	-		(79.934)
	-		(19.406)
	99.367		15.585
	2.648	807	25.019

ACCOUNTANTSVERKLARING

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen verkorte financiële verantwoording, zoals weergegeven in hoofdstuk 5, van Stichting Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika te Amsterdam over 2003 gecontroleerd. Deze verkorte financiële verantwoording is ontleend aan de door ons gecontroleerde jaarrekening 2003 van Stichting Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika. Bij de jaarrekening hebben wij op 25 mei 2004 een goedkeurende accountantsverklaring verstrekt. De verkorte financiële verantwoording is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het bestuur van de stichting. Het is onze verantwoordelijkheid een accountantsverklaring inzake de verkorte financiële verantwoording te verstrekken.

Wij zijn van oordeel dat de verkorte financiële verantwoording op alle van materieel belang zijnde aspecten in overeenstemming is met de jaarrekening waaraan deze is ontleend. Voor het inzicht dat vereist is voor een verantwoorde oordeelsvorming omtrent de financiële positie en de resultaten van de stichting en voor een toereikend inzicht in de reikwijdte van een controle dient de verkorte financiële verantwoording te worden gelezen in samenhang met de volledige jaarrekening waaraan deze is ontleend, alsmede met de door ons daarbij op 25 mei 2004 verstrekte goedkeurende accountantsverklaring.

Dubois & Co. Registeraccounts

M. Karman

Bedragen in euro

Baten

Baten uit eigen fondswerving:

- mailingacties
- contributies, donaties, giften en schenkingen
- nalatenschappen
- overige baten

Kosten eigen fondswerving:

- verwervingskosten
- uitvoeringskosten

(in % van baten uit eigen fondsenwerving)

Totaal eigen fondsenwerving

Beschikbaar uit fondsenwerving

Subsidies overheden en anderen

Resultaat beleggingen

Overige baten

Totaal beschikbaar voor doelstelling

Getallen tussen haakjes zijn negatieve bedragen.

Vervolg op pagina 54

Begroting 2004	Jaarrekening 2003	Begroting 2003
260.000	201.618	260.000
260.000	255.653	260.000
	2.104	–
	–	–
520.000	459.375	520.000
60.000	58.380	71.000
58.163	40.800	41.890
118.163	99.180	112.890
22,72%	21,59%	21,71%
401.837	360.195	407.110
401.837	360.195	407.110
6.704.965	4.843.885	6.537.426
–	(2.345)	–
438.000	224.980	199.000
7.544.802	5.426.715	7.143.536

Begroting NiZA 2004 (vervolg)

Bedragen in euro

Bestedingen

Besteed aan doelstelling

Voorlichting en bewustmaking

- eigen activiteiten
- uitvoeringskosten

Structurele hulp

- verstrekte hulp / subsidies
- eigen projecten
- uitvoeringskosten Nederland

Totaal besteed aan doelstelling

Overschot / tekort

Overschot toegevoegd / onttrokken aan:

- vrij besteedbaar vermogen NiZA
- fonds activa bedrijfsvoering

	Begroting 2004	Jaarrekening 2003	Begroting 2003
Voorlichting en bewustmaking			
- eigen activiteiten	410.000	493.062	589.323
- uitvoeringskosten	944.970	744.636	803.265
	1.354.970	1.237.698	1.392.588
Structurele hulp			
- verstrekte hulp / subsidies	4.114.965	2.598.230	3.880.612
- eigen projecten	488.864	396.028	558.237
- uitvoeringskosten Nederland	1.585.745	1.192.111	1.311.292
	6.189.574	4.186.369	5.750.141
Totaal besteed aan doelstelling	7.544.544	5.424.067	7.142.729
Overschot / tekort	258	2.648	807
Overschot toegevoegd / onttrokken aan:			
- vrij besteedbaar vermogen NiZA	258	(96.719)	807
- fonds activa bedrijfsvoering		99.367	
	258	2.648	807

Getallen tussen haakjes zijn negatieve bedragen

Bijlagen

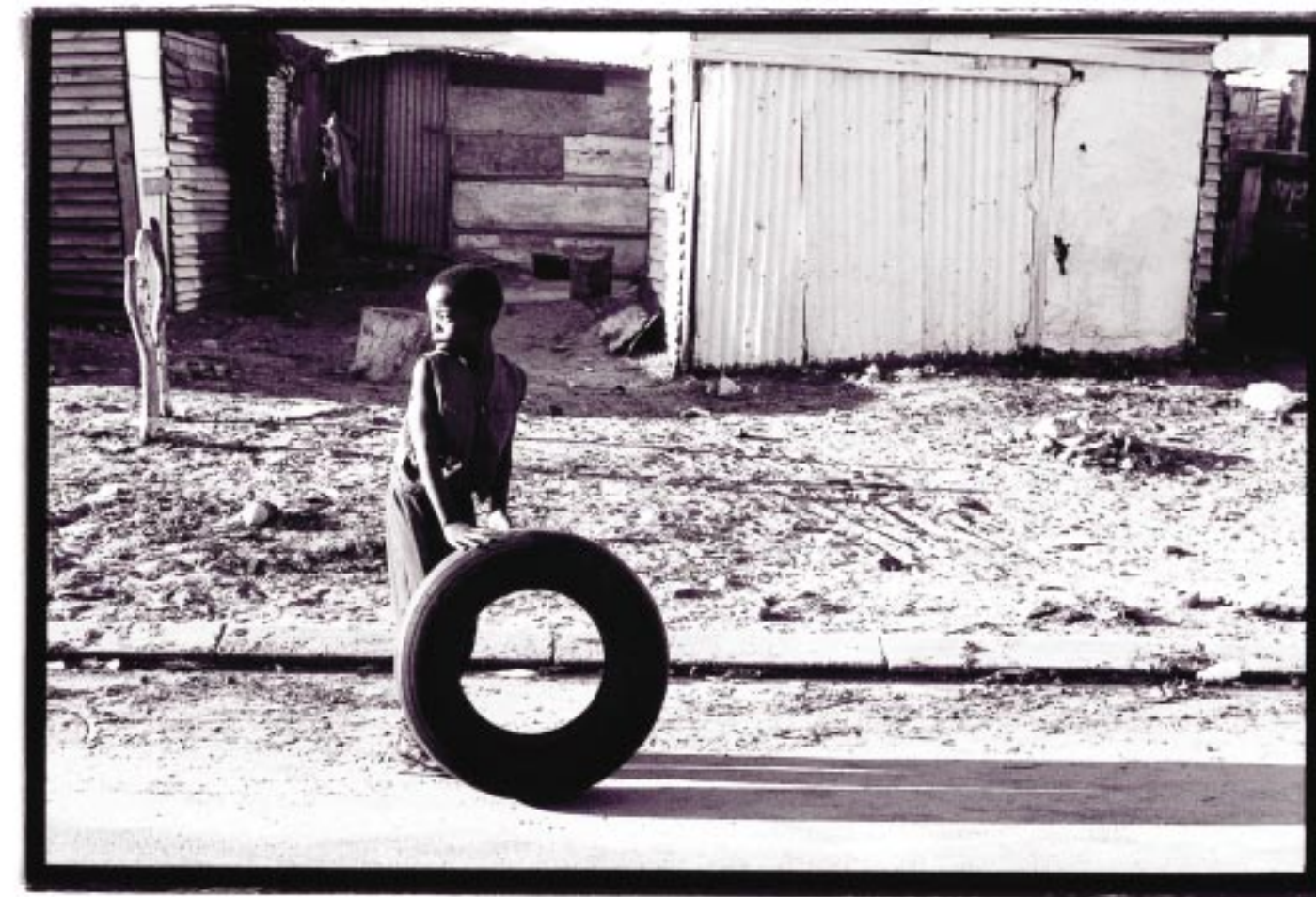

FOTO: HANNEKE DE VRIES

Bestuur

Coen Stork, *voorzitter*

Niels Feis, *penningmeester*

Carolien van Dullemen

Ans Zwerver

Willem van Manen

Frank Baas

Directie

Peter Hermes, *algemeen directeur*

Bob van der Winden, *programmadirecteur*

Meike de Goede, *directiesecretaresse*

Programma Economie

Han Kooistra, *programmamanager*

Sihle Dube, *programmamedewerker*

Kirsten Hund, *programmamedewerker*

Carolyn Patandin, *programma-assistent*

Jolien Schure, *trainee*

Elizabeth Wiebrens, *programmamedewerker*

Bas Zwiers, *administratief medewerker*

Programma Mensenrechten en Vredesopbouw

Maaïke Blom, *programmamanager*

Karin van den Belt, *programmamedewerker*

Anneke Galama, *programmamedewerker*

Michelle de Jongh, *programma-assistent*

Mariël van Kempen, *programmamedewerker*

Ass Ndoye, *administratief medewerker* (31-12-03)

Programma Media en Vrijheid van Meningsuiting

Kim Brice, *programmamanager*

Christa Bouwhuis, *programma-assistent*

Yvonne Heselmans, *programmamedewerker* (31-5-03)

Fenneke Hulshoff Pol, *programmamedewerker*

Christian Kujstermans, *programmamedewerker*

Astrid Schipper, *programmamedewerker*

Ruth de Vries, *programmamedewerker*

Communicatie

Elke van den Hout, *hoofd communicatie*

Nathalie Ankersmit, *communicatiemedewerker*

Berendien Bos, *websitecoördinator*

Herlinde Gerrits, *communicatiemedewerker Fatal Transactions en Zimbabwe Watch*

Karolien Dorgeloos, *administratief medewerker fondswerving*

Sanna Jansen, *communicatiemedewerker*

Angèle Mann, *fondswerver*

Wiard Molenaar, *organisatie Mandela-lezing* (projectmedewerker, 30-4-03)

Udo Sprang, *eindredacteur Zuidelijk Afrika*

Hille Takken, *persvoorlichter*

Annemieke van Twuijver, *persvoorlichter* (vervanging, 25-7-03)

Financiën

Michaël Schwerzel, *controller*

Ineke Steetskamp, *boekhouder*

Mayra Vreden, *administratief medewerker*

Personeelszaken

Hanneke Timmer, *personeelsfunctionaris*

Secretariaat

Gerbina van den Hurk, *coördinator secretariaat*

Yvonne Bais, *secretariaatsmedewerker* (vrijwilliger)

Chris Hanselaar, *secretariaatsmedewerker* (31-1-03)

Danny van Heezik, *secretariaatsmedewerker*

Annemiek Mion, *secretariaatsmedewerker*

Jaap Roos, *secretariaatsmedewerker* (31-12-03)

Peter Stolte, *secretariaatsmedewerker* (vrijwilliger, 15-06-03)

Beleid en lobby

Christine Brackmann, *beleidsmedewerker*

Joke Hartmans, *beleidsmedewerker*

Judith Sargentini, *lobbyist Fatal Transactions/NiZA*

Bidoc

Sietse Bosgra, *documentatiemedewerker (vrijwilliger)*

Anton Dekker, *documentatiemedewerker*

Gertjan Doeleman, *documentatiemedewerker*

Kier Schuringa, *documentatiemedewerker*

MoçambiQactual

Elma Doeleman, *coördinator*

Zimbabwe Watch

Wiep Bassie, *coördinator*

Stedenband Amsterdam-Beira

Nini van Driel, *coördinator* (31-12-03)

Menno Bongers, *stagiaire* (31-12-03)

Wendy Raaphorst, *organisatie jongerenuitwisseling* (1-2-03)

SANPAD

Nelke van der Lans, *coördinator*

Colette Gerards, *programma-assistent*

Data tussen haakjes geven de datum van uitdiensttreding aan.

Overzicht netwerken en samenwerkingsverbanden

Bij NiZA zijn de volgende campagnes en samenwerkingsverbanden gehuisvest:

- Fatal Transactions
- SANPAD (South Africa-Netherlands Research Programme on Alternatives in Development)
- Stedenband Amsterdam-Beira
- Zimbabwe Watch

NiZA neemt verder deel aan:

- Archiefcommissie Nederland-Zuidelijk Afrika
- European Network for Debt and Development (Eurodad)
- Fatal Transactions internationale campagne
- Grote Meren Platform
- Jubilee Nederland
- Lusofoon Afrika Overleg
- Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen Platform (MVO Platform)
- NGO-EU Netwerk
- Overleg TMF-organisaties; werkgroep en lobbygroep
- Oorlogseconomie Platform (OEP)
- Publish What You Pay-campagne
- Southern African Media Funders' Forum
- Vereniging PSO en diverse werkgroepen binnen PSO
- Voorbereidingswerkgroep voor Nederlands EU-voorzitterschap in 2004
- Zuid-Noord Federatie

Aandacht voor persvrijheid:

Schrijvende pers: *de Volkskrant, Het Parool, Trouw, De Journalist (2x), Zuidelijk Afrika*

Radio: Wereldomroep

Aandacht voor (illegale) grondstoffenhandel uit (voormalige) oorlogsgebieden:

Schrijvende pers: *de Volkskrant, Trouw, The European Voice, Internationale Samenwerking*

Radio: Plein Publiek (NCRV radio)

Internet: De Nieuwe Omroep en Oneworld.nl

Aandacht voor overige economische onderwerpen:

Schrijvende pers: *ANP, Reuters, Algemeen Dagblad, Het Parool, Trouw, de Volkskrant, Internationale Samenwerking, Ravage, Wordt Vervolgd*

Radio: Wereldomroep

Internet: Oneworld.nl

Aandacht voor Angola:

Schrijvende pers: *NRC Handelsblad, Reformatorisch Dagblad, de Volkskrant, Zuidelijk Afrika* (meerdere keren),

The African Bulletin

Internet: De Nieuwe Omroep

Aandacht voor Zimbabwe:

Schrijvende pers: *ANP (2x), Algemeen Dagblad (2x), Metro, NRC Handelsblad (2x), Het Parool, Spits (2x), De Telegraaf,*

Trouw (3x), de Volkskrant (2x), Mondiaal magazine, De Groene Amsterdammer, Sportacomm

Radio: 1 op de middag (KRO radio), Business radio (2x), De Andere Wereld (IKON radio, 2x), De Ochtenden (VPRO radio, 2x), Met het oog op morgen (NOS radio), Stand.nl (NCRV radio), TROS Nieuwsshow, Wereldomroep (2x)

Televisie: In de Ban van Sport (RTL5), Knevel op zaterdag (EO tv)

Internet: Oneworld.nl en Goededoelen.nl

Aandacht voor de Democratische Republiek Congo:

Radio: Business Radio, Tros Nieuwsshow

Internet: De Nieuwe Omroep

Aandacht voor hiv/aids:

Schrijvende pers: *Aidsbestrijding, Amsterdams Stadsblad, Algemeen Dagblad, Frontaal, Hebbez!* (jongerentijdschrift), *Oor, Pauze!* (jongerentijdschrift), *Pleasure, Spits, De Telegraaf, Touch, Zuidelijk Afrika*

Radio: Tros Nieuwsshow, Salto (Amsterdamse radio)

Internet: diverse websites

Aandacht voor NiZA-scriptieprijs:

Schrijvende pers: *Cursor, Deventer Dagblad, De Twentsche Courant Tubantia, U-magazine, UT Nieuws, Zuidelijk Afrika*

Radio: Twente FM

Internet: diverse websites

Opinieartikelen:

Idee (tijdschrift van D66), *Trouw, de Volkskrant, Vrij Nederland*

Dit overzicht is niet volledig. Niet alle vermeldingen in de regionale pers en op websites zijn opgenomen.

ANC	African National Congress, Zuid-Afrika	OEP	Oorlogs Economie Platform
Bidoc	Bibliotheek, Informatie- en Documentatiecentrum	OS	Ontwikkelingssamenwerking
CAO	Collectieve Arbeidsovereenkomst	PAC	Public Affairs Committee, Malawi
CHRR	Centre for Human Rights and Rehabilitation, Malawi	PSO	Personele Samenwerking Ontwikkelingslanden
DRC	Democratische Republiek Congo	PVT	Personeelsvertegenwoordiging van NiZA
EU	Europese Unie	SADC	Southern African Development Community
Eurodad	European Network on Debt and Development	SANPAD	South Africa – Netherlands Research Programme on Alternatives in Development
ICT	Informatie en Communicatie Technologie	TMF	Thematische Medefinanciering
MISA	Media Institute of Southern Africa	VN	Verenigde Naties
MMPZ	Media Monitoring Project Zimbabwe	WSIS	World Summit on the Information Society
MVO	Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	WTO	World Trade Organisation
NCDO	Nederlandse Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling	ZANU-PF	Zimbabwe African National Union – Patriotic Front
NePAD	New Partnership for Africa's Development		
ngo	Niet-gouvernementele organisatie		
NiZA	Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika,		

FOTO: HILLE TAKKEN ©

